

CONTEMPORANUL

REDACTORI

pentru partea literară
V. G. Morțun

pentru partea științifică
I. Nădejde

ZULNIEA HÎNCU

PERSOANELE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

SANDU HÎNCU, fost suprefect.	50 ani.
TIȚA, soția lui.	45 „
ZULNIEA, fiica lor.	20 „
IORGU BUTĂ, funcționariu.	28 „
GRIGORE TASACHI, mare proprietariu, senatoriu.	60 „
TUREL TASACHI, fiul lui.	23 „
SAFTA, slugă la Hincu	35 „
MARIȚA, slugă la Tasachi.	20 „
VASILE, fecior în casă la Tasachi.	35 „
TOADER, slugă la Tasachi.	30 „
Un epistat.	40 „

Intr'un oraș din Moldova; în zilele noastre.

SCENA I.

În casa lui Hîncu, un salon sărăcut dar pretențios. În fund, la mijloc, ușă dînd în antret. În stînga, planul al doilea ușă dînd în sofragerie. În dreapta, planul al doilea, ușă dînd în odaiea Zulniei. În colțul din stînga sobă.

În dreapta ușei din fund, fereastră; în stînga, oglindă și mesuță.

În fața scenei, planul întăiui, în stînga o mesuță și trei scaune, în dreapta mesuță de lucru și două fotolii.

Între ușa sofrageriei și fața scenei canapea, de-asupra canapelei, oglindă ovală.

Între ușa din dreapta și fața scenei mesuță cu oale cu flori.

Mobilele sînt vechi, îmbrăcăminte de cit cu flori trandafirii.

La ridicarea cortinei Tița locărește pe Safta Sangu cată să o liniștească. Zulniea pe un fotoliu cu un roman pe genunchi, ceteste.

TIȚA

Modorancă parsivă !... Ți-oiu da ieū ție !... să'ți viri tu degetele 'n gavanoșelu cu pomadă !...

SAFTA

Să'mi sară ochii ....!

TIȚA

Pomadă'ti trebuie ? Pomadă ?...

SAFTA

Să mor conită.

TIȚA

Na, pomadă ! na !... na !... (o pămulește).

SANDU

Tiț'o ! sor'o, nu te irita.

TIȚA

Să nu mă irit?... Ți-i ușor di zis ! iești așa di bleg și di moliu că trebuie să mă supăr ieu in locu dumitali .... Mnetă ar trebui să gîndești că's di constituție slabă și că doctoru'mî zice să mă păzesc, să nu mă supăr ...! (*cătră Safta*). Afară că te ie dracu !

(*Safta iese prin stînga*)

SANDU

Mai ieartă și tu ....

TIȚA

Ii ții partea ?

SANDU

Ba nu ...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TIȚA

Poate iești incurcat și cu asta ca și cu Ileana ;... n'am ce zice! bune gusturî mai ai.

să tacă).

SANDU (*aretîndu-î pe Zulniea și face semn*

Sor'o !..

TIȚA (*nepricepînd semnul*).

Ci ? poati nu'i drept ?... Ii zice că nu te-am prins ?...

SANDU (*incet*).

Tiț'o,.. Zulniea !

TIȚA (*pricepînd se'nfurie și mai tare*).

Ce, Zulniea ! n'are de cît să'sî astupe urechile ...! mnetă iești vinovat ! de ce nu te-ai dus ieri la poliție să vezi di slugă ?!...

SANDU

Am fost și mi-au făgăduit că mi-or trimete alta ;... are să vie s'o șmotrească.

TIȚA

Îi fi vorbit ea'n tot de-a una ... zău, mi-î greață cînd te-aud ; par'că vorbești cu gura altuiea, așa trăgănezi cuvintele ... ! umblă limba un ceas până dă di ceriu gurei .... Nicî nu te-a fi înțeles ! *(Zulniei cu cîudă)* Mă rog ce tot stai aicea, n'are parte omul să spuie o vorbă, fără să deie cu ochii di mneata, mergi și te'mbracă, te chieaptănă,... știî că vine Bută !

ZULNIEA *(lenoasă, include cartea încet).*

Iei, Bută !

TIȚA

Și te poftesc să nu faci mofturi ! Îi ai treilea mire care'ți cade. Nu fă nazuri multe și nu te ține cu nasu pi sus că-î rămînea fată mare hăt și bine ! De scapî și pi aista apoi poți să ti cărăbănești pi ușă-afară ! Ieu n'am cu ce ține fete mari, n'am comorile lui lov !... Te-am crescut, te-am făcut mari, ți-a venit vremea să te măriți și trebuie să te măriți !

ZULNIEA

Îi așa de .....

TIȚA

Îi așa di ?!... Ceala'î cîrn, ceala'î șpanchiu, ista'î prost !... Înțelegî că di la un barbat nu poți ceri toati cele, barbatul îi barbat, treaba ta să'ți duci casa și traiul .... Bută-î minunat și are să înțeleagă, că nu poate să'ți pretindă să'l iubești, are să ție samă ..... ari să vadă îel singur că .... În sfîrșit, la urma urmei, dacă n'a pricepi cum trebuie să se poarte, las' pe mine, l'oiț dascăli ieu !... Hai, mergi și bagă'n minte ce ți-am spus .... Romanțurile-s bune după măritiș, al'dată or fi mers și 'nnainte, acu o trecut vremile acele ....

(Zulniea se scoală și iese și noasă prin dreapta. In vremea aceasta Sandu a stat pe canapeaua din stînga cetînd o gazetă).

TIȚA

Sandule !

SANDU *(cetînd)*

Ce'i ?...

TIȚA

Iear cu nasu'n gazetă. N'ai parti să'ntorcî spetele și iear po-
litică .... dar, dă'l dracului jurnal *(îi apucă jurnalul)*.

SANDU

Tiț'o !... nu rupe !

BCU Cluj / Centre for University Library Cluj

TIȚA

Lasă-l !

SANDU

Nu rupe, sor'o !

TIȚA

Lasă-l !

SANDU

Numai actele oficiale ....

TIȚA

Il rup !

SANDU

Să văd de m'o numit ... *(Tița lasă jurnalul, Sandu măi cetește pușin)*

Nu ....

TIȚA

Ți-ai găsit! Ți-o tras pi șfară! și doar am spus să nu dai votu pân' nu ti a puni'n slujbă,... n'ai vrut!... (îl strîmbă). Mi-a dat parola prefectul!... Parola?! Ție-ți dă parola și altuia slujba!... Dar dă dracului gazeta ceiea (îi anunțește ziarul) și ascultă ci ai di făcut!... Cînd s'a duci Bută să ieși cu dînsu, să'l ieși cu binișoru, pi diparti, să vezi, să'l ischitești, cam ce gînduri ari...? Dar, să-l ieși cu binișoru, pi diparti să nu înțeleagă,... știi să'i dai a înțelege făr să'i spuî .... lumea'ncepe a vorbi,... n'ar fi rău!... Ție ți-i drag ca un copil ... doreai să ai băiat și ai avut fată ... îi ierau dragi băieții!.. dar acuma ai să ai un giniri, la cari ai să ții, cum ai fi ținut la copilul tău... Pricepî ?

SANDU

Pricep, cum nu ?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TIȚA

Da, di priceput !

SANDU

Parol, dacă nu pricep.

TIȚA

Dacă pricepî ieân spune!...

SANDU

Ieî, cum să spun așa!... Mă rog, mă pricep ieu atita lucru.

TIȚA

Da, di!.. In sfîrșit te-oîu videà și acuma. Ieî, de cum-va a pomeni di zăstri, schimbă vorba, pe'n cetul, vorbești di anii tăi di slujbă, di pensii, di iconomia ci putem faci di-om trăi într'o casă... două leî și numai o cheltuieală .... Că atita copil ai și tu și că nu ai pentru cine altu faci sacrificii!... Spuni că ai pi văru-to dia Besarabia cari poati a lasà ce-và Zulniei.... Pricepî ?

SANDU

Pricep ! cum să nu pricep.

TIȚA

Da, di priceput ! Te uiți așa di bezmetic cînd îți vorbești omu,... par'că te-ar descînta di orbalț.

SANDU

Ieî, ba di... acu ieran să spun !...

TIȚA

Dacă iești în stari să spuî orî ci porcării, așa creșteri nici c'am mai văzut, mă mier cum de-am putut trăi atîta anî cu un matuf ca mnetă.... mă mier cum n'am înnebunit !....

(un epistat intră pe ușa din fund).

TIȚA *(mănioasă)*

Ce'i ? ce dai busta'n casă ! und' te trezești ? !

EPISTATUL *(rușinat)*

M'o trimes don comisar...,

TIȚA *(acela-și joc)*

Ieî și dacă te-o trimes trebuie să dai busta în salon, nu poți să spuî slugei ?

EPISTATUL *(acela-și joc)*

M'o trimes don comisar....

TIȚA

Cu căubotele pline de glod !.... feștește salonul !... ieși a-fară ! ieși !...

EPISTATUL

M'o trimes don comisar să 'ndrăcesc o femeie aicea !...

TIȚA

Ieși afară !... Du-ti de 'ndrăcești pi tată-tău și pi mă-ta !...
Auzi obrăznicie, să'mi scîrnăvească salonu ? !

EPISTATUL

Don comisar.....

TIȚA

Ieși, domnule, afară !... Da mergi, Sandule, și vezi s'o scarmene
bine, s'o 'nvețe minti.

*(Sandu și epistatul ies prin fund.— Tița merge la oglinda și își drege pîep-
tănătura, apoi deschide ușa din dreapta și chîeamă).*

TIȚA

Zulnie !... Zulnie, vină 'ncoaci.

ZULNIEA. *(din odaie)*

Indată mamam... BCH Cluj / Central University Library Cluj

TIȚA *(după un timp).*

Lasă'ti romanțu și vină cînd te chîem.

ZULNIEA. *(din odaie)*

Vin, mamam, vin !

(Zulniea intră cu romanul în mînd, sfîrșește un capitol).

TIȚA

Lasă romanțu și ascultă-mă. *(Zulniea închide cartea și o pune pe
măsuța din dreapta).* Nu mai iești copilă, ai să te măriți și trebuie
să te gîndești serios la viitorul tău.

(Amîndouă se așază în fotoliuri. Tița pe cel din stînga).

ZULNIEA.

Mă gîndesc, mamam, dar Bută...

TIȚA

Trebuie să te măriți, iești saracă și nu trebuie să faci mof-turi. Dacă ar fi pe ales n'aș zice ;... ie pe cine'ți place... Așa 'i soar-ta noastră a femeilor, n'avem ci faci ; măritindu-ne trebuie să ne gândim la traiu nu la dragoste... De bărbați ie bine, dar bărbații 's bărbați și noi sintem femei.

ZULNIEA

Dar, maman, ce nu lași pân' în carnaval ?

TIȚA

Ce pân' în carnaval ! N'am lasat anul trecut pân' în carna-val și cu ce ni-am ales ? Buzatu cel di Trifan s'o însurat și ai ramas nea cu buza 'mflată (*bate în buză*) ... Și apoi ce, în carnaval umblă ciniș cu colaci în coadă ori miriș cu cirdu ?...

BCU Cluj / Central Library Cluj

Ori și cum... poate la vr'un bal,... la teatru...

TIȚA

Teatru ! ? Bal ?..., par' că iești di pi ceia lume. Nu vezi că mangositu di tată-tu n'ari slujbă ! cu ce te 'i duce la baluri ? di unde rochiș ? de undi teatru ?... trebuie să te măriți.

ZULNIEA

Iei, maman...

TIȚA

Trebuie să te măriți : Marită-te și după aceia ti 'i sătura di baluri și di teatru...

ZULNIEA

Da, de săturat, cu Bută ! două sute de lei pe lună...

TIȚA

Di'ntru'ntăiū da, dar după aceea 'i găsi tu chip ; o femeie măritată, chiar de 'i sărăcuță, dacă 'i plac petrecerile, petrece !..... di-o fată 'i mai greu..... Uit'te la Mărculeasca....

ZULNIEA

Cum, maman ?

TIȚA

N'ari di ci să 'i fie rușine. In ziua de a-zi nu li 'i rușine celor cari's cu stari și să 'i fie ție fată,... femeie saracă. Nu !... dar trebuie să te gîndești că și barbațul tău 'i om, că ari și 'el ambiț, să 'i fie milă di obrazu lui ;..., să ti păzești, să nu 'l arăti tîrgu cu degetul ; să ti porți cu giudecată și să ieși sama bini cu ce oameni te... 'mprietenești..., să nu faci cum fac mai toate smintitele, cum face Ghivinicioaia orî Coșciuleasa ; să nu 'i pui mîntea cu toți o-fîțarașii cu trei fulgi di păr în barbă și cu toți advocăteii cu doi lei în pungă.

ZULNIEA

Orî și cum, maman,...

TIȚA

Ieū nu zic ca o femeie sa'si înșele barbațul, dacă ari cu ei s'o ție... nu ! doamni ferește! atuncea-ar fi o porcărie !.. Doar, dă, dacă 'i așa di slut că... orî dacă altul i-'i drag așa di tari că.... ; dar, orî și cum, cînd barbațul 'i bogat 'i mai bine să 'i calci pi inemă și să fii de treabă ! că dacă ti prindi, poati să ti faci di rîsul lunei și să ti lase pe drumuri, pățești ca Giunculeasa.

ZULNIEA

Orî ca madam Dimbu.....

TIȚA

Iei, da tocma ca Dimboăia..... Și chiar între barbații stator-

nicî, să te gîndeşti mai cu samă la cei însuraţi... Iei îs siliţi să să păzească pe dinşii singurî di vuit şi di şcandal, şi păzîndu-se pe dinşii ti păzesc şi pe tini; pi cînd fişineţî di iştîea cari se ţin de fustele fimeilor, aiştîea 'şi fac fală, bat doba 'n tot tîrgu şi chiar de-a doua zi ti şi fac di ris....: cum o pătit Micşuneasca.... Şi cînd dai pisti un om cum se cade, nu trebuie să 'i pretinzî într'una munţi de aur, banî şi banî !,.. trebuie să'l laşi cit se poate mai cu 'ncetul, să faci aşa feliū să ti roagi iel ca să primeşti.... asta măguleşti foarte mult ambiţu bărbătesc, căci atunci ari tot dreptul să creadă că ţii la dînsu şi mai alt-feliū decît pentru parali.... Vezi cum faci Mărdinoaiea cu Pirvu... Şi să nu fii fudulă cu celelalte fimeî c'apoî iele cată să 'şi răzbune, şi 'ţi stirnesc cozi şi vorbi....! orî pun intrigî!... scriū ravaşe amonime!... femeile 's tari răutăcioase... Să nu ai nicî o prietenă, prietenia 'ntre femeî nu 'i lucru de samă!.... Di legat cu cele di rîndul tăū să nu te legî; chiar de-ai trebui să suferi mofturile şi şfichiurile cucoanelor şi bogatşelor tot de iele să te ţii!.... fă-ti că nu pricepi, fă-ti proastă, fii pişină, mititică şi gata la îndatorit,... cu vremea 'ţi ajungî gîndul: cum o făcut Şiştuleasă.

ZULNIEA

O! d'apoî aceiea 'i din cale-afară !

TIŢA

Iei, aşa se trăieşte 'n ziua de a-zî dragu mameî, cînd n'ai parali.... Şi cu barbatul tăū să fii foarte blindă,... afară numai dacă n'a fi ca tată-tăū.... Să cauţi să te stăpâneşti la minie şi să suferi toati, toati!.... afară numai dacă ti-a pretinde să nu te gîndeşti di loc la tini!.... Atunci îi puni piciorul în prag şi 'i zici : halt! până aicea, puiule!.... Dar mai bine orî şi cum cu blindetă: să poate să 'l nimereşti în nişte toani răli şi să deie în tine!..... De-a da o dată 'n tine, te-ai dus, ... îşi faci obiceiū şi ajungî gazda bătailor, trebuie să 'l laşi, să ti dispartî,... şi la disparte batjocură, şcandal, vorbi proastil.... Spuni tot ci ştie, ti faci di ris

și rămăi pi drumuri!.... Trebuie să răbzi!.... dar să faci tot ce 'i
vra.... Ai auzit ?....

ZULNIEA

Am auzit, maman !...

TIȚA

Ai priceput.

ZULNIEA

Priceput, maman!

TIȚA

Și te măriți ?....

ZULNIEA

Dă, m'oiu mărită....

TIȚA

Bine, draga mami!... (*o sărută, țe emoționată, își șterge ochii.*) Dă, dra-
ga mami, ieu nu vreau să ti mărit cu de-a sila, vreau fericirea
ta, binele tău.... Cari mamă nu dorești să 'și vadă copila fericită...!
(*își șterge ochii, cu glas hotărât*) Acum, spune 'mi cum stau lucrurile cu
Bută ?

ZULNIEA

Dă, cum să steie ?....

TIȚA

Ce 'ți spuni cind remineți singuri ?.... Nu 'ți spune nimic....?
Nu.... vorbiți.... di ?....

ZULNIEA

Nu....

TIȚA

Cum nimic?... nici o dată?...

ZULNIEA

Nu; stă, stă și să uită lung, lung și de-abiea 'i scoți cite-un da ori cite-un ba.

TIȚA

Apoi îi chiar prost.

ZULNIEA

Dacă ma-ta nu vrei să mă crezi!...

TIȚA (*repede*)

Da 'i și vina ta! De ce nu deschizi!... nu 'ndemni tu la vorbă...

BCU Cluj / Centrul de Cercetare și Bibliotecă

Ce să 'i zic, maman...? Dacă ari ce-va de spus, spuie îel, doar îel trebuie să mă ceară!

TIȚA

Dar așa sinteți în stări să stați ani întregi, și . . . trebuie să te măriti cit mai degrabă... treci a-zi, treci mâni, trec ani, ... trec tinerețile și înbătrînim!... trebuie să fii mai fercheșă, să'l îei tu mai verdi, să'l faci să'și deie cărțile pe față.....

ZULNIEA

Da, cum maman?

TIȚA

Cum, maman?!.. Cum o făcut fata lui Costăchescu, cum o făcut a lui Dimitreanu... Cum fac toati feteli cari să gîndesc la măritiș și nu la cai verzi pi păreți!... Dacă vezi și vezi că'î așa di... rușinos; cînd remîneți singuri, așează-te mai lîngă dînsul, uită-te

mai galeș, apucă'l di mână, știi ca pi nevrute și din 'ntimplare, ori calcă'l pe picior.... de la o vreme s'o desgheta iel Bahluțul.

ZULNIEA

Iei, maman !..

TIȚA

Doamne, Zulnie'o, par'că iești di pi ceiea lume !... Ci dracu cetești și iear cetești la romanțuri și minte tot nu capeți... Adu'ți aminti di romanțu cari mi l'ai cetit ast'toamnă la vie... Fă cum o făcut ceiea,... cu barbatu ceala..., of doamni, cum dracu'i zice ?

ZULNIEA

Care ?...

TIȚA

La ce să mai cetești dacă nu tragi nici un folos din tot cetitu !.... Pacat di carti s'o ții deschisă, s'o feștească muștele in vreme ce gindurile'ți bat ciamburu !.. Și nu lasă pi al'dată, cind a ieși di aieca Bută, să știi că ari să se ieie tată-tu după dinsu și are să'l dăscălească,.. dar di'ntru'ntăiū cată di fă cum ți-am zis.

(Se aude sunînd. Zulniea se uită pe fereastră)

ZULNIEA

Bută.

TIȚA

Mergi și 'ți pune un fiong,... o leacă de pudră... Și gindește la ce ți-am spus !...

(Zulniea intră in dreapta).

TIȚA

Sandule! *(merge la ușa din stînga)* Sandule ! *(se aude sunînd, merge către ușa din fund)* Da, undi ciorili'ți !... Și Safta nu dischidi...!

(Sandu intră prin stînga cu o gazetă).

TIȚA

Iear gazeta'n mina!... Minca-o-ar ciniî politică... Dar, dă-o dracului gazetă... Vine Bută, adu-ți a minte ce ți-am spus și cată de îi om.

(Bută intră prin fund).

IORGU *(închinându-se)*

Pardon.... Sărut mina, coană Tiță, *(să sărută mîna)*

TIȚA

Bonjur, mosiū Bută!

IORGU

Bonjur, coane Sandu !

SANDU *(stringîndu'î mîna)*

Bonjur, ce mă faci?

IORGU

Bine, mersi ! dar ma-ta, coană Tiță, bine ?

TIȚA *(șede 'n stînga pe fotoliu)*

Bine, țiean eu gospodoria... ca partea femeiască.

IORGU *(șede'n dreapta pe fotoliul din dreapta)*

Iei da, să'nțelege.... *(îngîmînd)* Domnișoara Zulniea.... bine ?

TIȚA

Bine.

(Tăcere. Iorgu tușește, se uită unîă la alți).

TIȚA

Ieste lume multă la plimbare ?

IORGU

Multă! adică nu, nu-î de loc. Îe innourat, ari să ploaie.

TIȚA *(cu mîerare și făcînd mare caz).*

Are să ploaie ?...

SANDU *(la fereastă).*

Chîiar a și 'nceput.

IORGU

Toată septămîna a fost frumos și a-zî duminica plouă !

TIȚA *(compătîmînd).*

Cum să nimereste !...

(Tăcere. Se uită unî la alfiî. Sandu tușește).

TIȚA

Ce procese s'o mai giudecat septămîna asta musîu Iorgu ?

IORGU

Nicî unu, adică di celi mititeli..... știi ma-ta.

TIȚA

Da dispărtenia lui madam Dîmbu ?

IORGU

Poimîni îe termenu, Marîi.

TIȚA

Am să vin și îeî.

IORGU

Nu să poate. Publicu'î oprit.... îe ședință secretă...

TIȚA

Și nu lasă să între nime ?

IORGU

Nime l Adică, știi ma-tă, numai giudecătorii, avocații, grefa și părțile....

TIȚA

D'apoi cum lasă an-toamnă la omoru ceala de la Bordea ?....

IORGU

Aceala țeră la jurați... La jurați ție liber, acolo-î în penal dar aicea-î în civil. Acolo țeră chestie de moarte de om, aicea-î chestie di familile, dă, știi ma-tă,.... chestie gingașă....

TIȚA

Rău imi pare.

IORGU

V'oiți spune ție cum s'or petrece lucrurile.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TIȚA

Ași vrea să văd pe cucoana cea mari și cu nasu pi sus, di-a mai faci mofturi și acuma.

(Iorgu zimbește ; tăcere ; se uită unii la alții. Țița tușește).

IORGU *(ruginos).*

Domnișoara'î bine ?

TIȚA

Mersi bine ! Iea'n vezi, Sandule ! *(Sandu țese prin dreapta)* Cu gospodăria, coane Iorgule...

IORGU

Iei da ! *(aștează)*

TIȚA

Di harnică, n'am ce zici ;.... di cum deschidi ochii !.... și ico-

noamă...! Numai de-ar avea noroc, (oftează) salaca! (se uită lung la Iorgu; Iorgu pleacă ochii, rușinos). Așa consoartă mai rar!.... Di gospodină, gospodină, cu știință di carte, piano și iconoamă di n'ari părechi! (oftează; Iorgu învîrtește pălăria) Să vezi ma-tă.... Hm!....

(Zulniea și Sandu intră prin dreapta).

ZULNIEA

Bonjur, monsiu Iorgu.

IORGU (în picioare emoționat).

Bonjur, domnișoară.... V'am deranjat.

ZULNIEA

O, nu; ce are a face!

(Tăcere. Se uită unii la alții. Tăta tușește).

ZULNIEA

Am tăcut cu toții,.... și-a bătut dracu nevasta.

IORGU (face haz)

Și rău trebuie să bată dracu.

ZULNIEA (lui Iorgu).

Din pricina ma-tale.

IORGU (rușinos, nu înțelege)

Din pricina me?

ZULNIEA

Firește: dacă tăceți și nu spuneți nimica.

IORGU (pricepînd, face mare haz)

. . . . . Ba adică să am pardon.... Nu sunt ieu de vină, ci chiar dumne-iei!... De ce și-a luat așa barbat..., pe dracu l'a catat, pe dracu l'a găsit.

TIȚA (*face mare haz*)

Brava mosiu Iorgu, i-ai dat di capăt ; Ței ai pățit'o Zulnieo ?
(Iorgu mulțumit, emoționat, rușinos. Tița face semn lui Sandu să ieasă Sandu de cum a intrat șade pe canapea cetind gazeta ; nu pricepe, se uită pe canapea, pe păreți). Ce mai ploaie ! di cele mocnite !.... Are să ploaie păn' în sară.... Stați la noi la masă, mosiu Iorgu.

IORGU

Cu plăcere, coană Tiță, sărut mina.

TIȚA

Avem un tort, pi ciocolată.

IORGU (*cată rușinos la Zulnieo*).

Și fără tort, coană Tiță.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Zulniea l'o făcut,.... Țea'i meștera !....

IORGU (*rușinos, încet*)

Trebuie să fie prea dulce.... (*și mai încet*) chîear de nu'ți fi pus zahar....

(Zulniea se marghioleşte. Tița face semn lui Sandu să ieasă.. Sandu pricepe, strînge gazeta în patru și ieasă încet prin stînga).

ZULNIEA

. . . . Și nu vă place dulcele, monsiu Iorgu ?

IORGU

Chiear de nu'mi ar plăcea, tot nu v'aș spune, după ce v'ai ostentit....

ZULNIEA

Par'că n'ași videà la masă ?

IORGU

N'atî videà.... *(rușinos și sentimental). Așî mîncà și otravă dacã....*
(se încurcă. Zulniea se marghiolește și cată galez).

TIȚA *(cave trage cu urechea)*

Dar undi mi'î crușetu...? Pe aicea'l pusesem *(cată pe masa din*
stînga). Pi semne'î în ietac....

(Țîța ȳesă încet prin stînga; tăcere. Zulniea și Iorgu se uită unul la altul).

ZULNIEA *(dulce și galeză)*

De mult sunteți în funcție, monsiu Iorgu ?

IORGU *(mișcat)*

De șapte ani domnișoară.

ZULNIEA

Așă ? BCU Cluj / Central University Library Cluj

IORGU

Da, de șapte pe opt.... Doi la judecătoria de pace,.... Unu
 la prețetură,... fac trei, unu la parchet,.... fac patru, și acuma de
 trei la grefă, fac șapte.... De șapte pe opt.

ZULNIEA

Șapte pe opt ?

IORGU

Da, șapte și vr'o trei luni....

(Tăcere. Zulniea apropie jîțul ca din greșală. Iorgu rușinos, foarte mișcat
u la altul).

ZULNIEA

Și aveți leafă mare ?

IORGU

Două sute de lei.... cu reținerile o sută șapte-zeci.

ZULNIEA (*cam rece*)

O sută șapte-zeci! credeam două-sute.

IORGU

Două sute fără rețineri.... Iei dar mai pică iel vr'o sută, știi ma-tă, ba de ici, ba de colo.... o hirtie, o copie,... știi ma-ta....

ZULNIEA

Și vă împacați cu postul ista ?

IORGU (*mișcat*)

Dă, știi ma-tă.

ZULNIEA (*dulce, se mai apropie puțin*)

De-ați avea cine să stăruie, ați avansă mai repede....

IORGU (*oftînd*)

Iei, de-ași avea !... Dar și așa, știi ma-tă, a-zi mai reu, mine mai bine....

ZULNIEA

Și aveți mult de lucru ?

IORGU

Cum se 'ntimplă, știi ma-tă, a-zi mai mult, mină mai puțin... știi ma-tă....

(*Zulniea scapă basmarua, Iorgu i-o ridică ; ochii lor se întîlnesc. Zulniea și Iea încet basmarua și mânele lor se ating*).

ZULNIEA

Mersi.... Tare-ași vrea să vă văd în cancelarie... Nu se poate ?
(*cută galeș*).

IORGU (*mișcat*)

Nu, (*rușinos*) adică știi ma-tă, se poate cînd ai treabă, știi ma-tă,
• judecată, o hirtie....

ZULNIEA (*acela-și joc*)

Alt-feliū nu ?....

IORGU (*rușinos*)

Dă, știī ma-tă.

ZULNIEA

Rău imi pare!

öcre, cată umul la altul.

ZULNIEA

Pe domnul Ștoveanu, nu l'ați văzut de mult ?

IORGU

De cînd s'o însurat.

ZULNIEA

Tare a-și vrea să'i văd cum trăiesc.

IORGU

Trebuie să trăiească bine ....

ZULNIEA

Mult a mai umblat pân' ce-a luat pe Lența .... Ce părinți ?!
să se împotrivescă la simpatiile copiilor ....!

IORGU

Așă sint unii ....

ZULNIEA

Dacă și domnul Ștoveanu 'i prea moale .... cînd a-și fi barbat
și mi-ar plăcea o domnișoară .... M'ași asigură dacă'i plac și Ieu
și .... ași fi barbat.

IORGU (*rușinos*)

Vi'i ușor de zis, fiind-că nu sinteți bărbat.

ZULNIEA

Ba, parol, că ast-feliū așî face. Dar ce să mă jenez, doar nu fac reu nimăruiea .... (*sentimentală*) Și ce fericiți trebuie să fie doi junî cari simpatizează împreună ! Cîtă armonie și mulțămire .... A, ce fericită'i o jună care se vede adorată de un june amabil, cu suflet nobil și calități alese,.... Ți-ai da viața și existența pentru junele care ți-ar pricepe tezaurul ce'ți stă ascuns în pîept ...! (*desperată*). Dar așa îe sortit unora, să nu aibă parte de fericire pe lume .... să nu fie bagate'n samă de ..., alesul inimei lor .... și poziția lor de sex slab și rușinos le oprește de-a-și spune limpede năduhul inemei ...!

IORGU (*mișcat și cu ochiul învâpăieat*)

Par'că vorbiți de dumnevoastră așa sinteți de 'moționată....

ZULNIEA (*acela-și joc*)

Și chîear de-ar fi așa ? cui îi pasă ? Cine se uită la mine ?....

IORGU (*luîndu-și îndemni*)

O, domnișoară Zulnie, să am pardon,... îeu unul, știî ma-tă... Cum poți ma-tă crede, una ca asta ?... (*se încurecă ; rușinos*).

ZULNIEA

Ce să cred alta de cit ceea ce văd ...?

IORGU (*mai îndrăznet*)

Vă înșelați .... îeu unul, știî ma-tă, pot să vă asigur ...

ZULNIEA

Nu, dragosteă și nectarul îei nu sint date tuturor ..., nu au toți parte de nectarul zeilor olimpiani ...

IORGU (*mai bărbat și hotărît*)

Ma-tă nu mă crezi .... dar pot să vă asigur,... că, îeu unul de a-și fi sigur,... știî ma-tă,... n'așî stă pe gînduri ....

ZULNIEA (*fericită*)

Cum, mi-ați cere mina ?

IORGU

Dac'ași ști că nu ie cu refuz din partea ma-tale, a cucoanei
Tița și a lui conu Sandu ....

ZULNIEA (*rușinoasă, cu ochii în pământ*)

Atuncea mă iubiți ?...

IORGU (*asemenea*)

Ie anul la Crăciun,... cînd s'a dat la teatru «Dama cu Camelii»

ZULNIEA (*cu ochiul învăpărat*)

Inema mea nu mă'nșelase ... A, monsiu Iorgu, ce fericire, (*îi ia
mina*) Ce fericire, monsiu Iorgu !... (*îl atrage și-l sărută pe frunte*).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

IORGU (*trăsnit de emoție*)

A, domnișoară !... duduie !... (*cade în genunchi*) duduie Zulnie !...
(*îi sărută minile cu foc și patemă*) domnișoară Zulnie !...

(*Zulniea pe jilț, liniștită, cată la iel lung și zimbînd*).

(Perdeaua cade).

SCENA II.

Odaera Zulniei. Ușă în fund în mijlocul scenei, respunzînd în salon. Sobă în colțul din stînga, pat în cel din dreapta. Intre ușă și sobă două scaune, între ușă și pat alt scaun. De-asupra patului, pe părilete din fund iconostas cu candelă aprinsă.

În stînga, planul întăiū pe lîngă părilete canapea mare cu valuri și spetează. Di'naintea canapelei o masă rotundă cu acoperemînt lucrat de mîna, lîngă masă un jilt și un scaun.

În dreapta, planul întăiū, între pat și fereastă mesuță de toaletă cu ogîindă de mărime mijlocie.

Îe seară, pe masă arde lampa și foc în sobă.

La ridicarea cortinei Zulniea șade gînditoare pe scaunul de lîngă masă și cu ochii pe-o scrisoare deschisă, Safta face așternutul.

ZULNIEA

Și ce-ar zice mama ?....

SAFTA

N'ar zice nimic, că doar n'ari să știe.

ZULNIEA (*după un timp*)

Cum să-î scriu ?

SAFTA

Îei, cum să-î scrii ?.. să-î scrii, cum se serie, n'ai învațat ma-tă?.

ZULNIEA

Dar ce să-î spun ?

SAFTA (*mîntuile de făcut așternutul și coboară spre Zulniea*).

Iei, ce să-î spuî?... să-î spuî că ....., spune-î !... Nu știi ma-tă ?.. N'ai învațat la pension cum să spune unui cuconaș ... (*oftează*)
Iei, pacatele mele, ci nu's ieu în locul ma-tale ....

ZULNIEA

De geaba, Safto ! Nu se poate ! Alaltaieri m'am logodit cu Iorgu și a-zî să respund la așa scrisoare ....?

SAFTA

Dă, ma-tă fă cum vrei, dar ai să te căiești .... are să'î pară rău .... conu Turel Tasachi îi conaș bogat .... De-î ști cum să'l iei îi în stare să te iefe ....

ZULNIEA

Cînd ași fi sigură ....!

SAFTA

Da par'că nu s'o mai văzut ? Numai, dă, trebuie să fii fercheșă.

ZULNIEA

Și-apoi is logodită !

SAFTA

Ci ari a faci .... Ba chiear ar fi pacat să nu încerci. Îți spun ieu, îi nebun după ma-tă ... tremură carnea pi dinsu și mai, mai plîngea cînd mi-o dat scrisoarea ... atita să rugă de mine ! Dacă-î vidè că se poate, bini di bini, di nu, sănătate, remii cu conu Iorgu .... Ducea lui conu Iancu Oprea n'o făcut tot așa, și nu i-î îndămină ?... Ci, ți-ar părea rău, să ti vezi și ma-tă coană mari ? Să ai cai, trăsură ?...

ZULNIEA

Zău, mi-î frică de mama.

SAFTA

Iii!... di coana Tița, par'că mneii n'o făcut tot așa cînd ieră
tînără ..? numai pi semni nu i-o fost partea.

ZULNIEA

Cum ?....

SAFTA

Iei !

ZULNIEA

Ce spuî?...

SAFTA

Spun ci iesti, numa ma-tă doar di nu știî, dar în colo în-
treabă orî și pi cini .... chîear și boîeriu trebui să ci aflat ....

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ZULNIEA

Mama ?

SAFTA

Par'că dacă'i mama ma-tali, apoi îi sfîntă!..

ZULNIEA

De unde știî ?

SAFTA

Iei di undi?... Doar n'am slujît ieu digeaba în atîtea curți
boîerești.

(Zulniea pe gînduri, Safta ascultă la ușă).

SAFTA

Scrii dacă-ai să scriî,... să nu vie conîța ....

ZULNIEA

Dac'ași întrebă pe mama ?

SAFTA

Ma-tă fă cum vrei, dar nu m'amestecă pi mini .... Las' e'ași
puni ramașag că și conia ari să zică să'î scrii .... dar mă rog
ma-tali ....

ZULNIEA

Vom vedè, am s'o întreb .... *(se scoală)*.

SAFTA *(ingrijată)*

Nu mă viri la bele, mă rog ma-tali duduie .... Ieu vreau să'ți
fac bini și ma-tă să'mi faci risipă capului!..

ZULNIEA

Nu .... De-a fi în bine-î voiți spune, de-a fi în rău, nu !

SAFTA

Mă rog ma-tali !... mă faci să'nfund cremenalu....

ZULNIEA

Spune mamei că mă doare capul ....

SAFTA

Duduie, mă rog ma-tali ....

ZULNIEA

Du-te, du-te !... *(pe gânduri)*.

*(Safta iese. Zulniea se așază pe scaun, cetește din nou scrisoarea zimbînd,
mulțumită ; apoi rămîne pe gânduri)*.

TIȚA *(în salon)*

Ce cap ? Iea'n vr'o două felii de cartofi și trece'ndată ....
(între) Te doari capu ? De ce cetești la lumînari .... asta'î pricina ;
cine ți-î di vină, dacă nu vrei să mă ascuți ....

ZULNIEA

Maman !... am să'ți spun ce-và...

TIȚA (*dă cu ochii de scrisoare*)

Ce-i aceea ?

ZULNIEA

O scrisoare.

TIȚA

Ce scrisoare ?

ZULNIEA

O scrisoare .... Ce-ai zice ma-tă, dacă m'ar cere un tinăr bogat ...., de familie .... și studiat .... la Paris ?

TIȚA

Mi-ar părea bini, firești !... dar di undi și până undi?...

ZULNIEA

Aveam un presantiman de aceea Bută mi'î așa di nesuferit...

TIȚA

Cine-i ?

ZULNIEA

Gicește.

TIȚA

Iei, cum să gicesc .... spune !

ZULNIEA

Nu, gicește. Să te necăjesc și ieu, că mult nacaz mi ai făcut și ma-tă cu Bută.

TIȚA

Ieu nu'ți vrau de cit bineli, dragă ; dacă ți se prezantă o partidă mai bună, a la bonior ! cu atita mai bine ;... dar cine-i ?

ZULNIEA

Gicește !

TIȚA (*șede pe scaun lângă Zulniea*).

Iei !... Vădeanu ? Nu ?...

ZULNIEA

Ni ...

TIȚA

Mușag ?

ZULNIEA

Ni ...

TIȚA

Scutici ?... Nu ?

ZULNIEA

Iei, da nu, aiștiea's caracudă !... boșeriū mare, mare !...

TIȚA (*apropie scaunul de Zulniea*)

Boșeriū mare. (*o sărută*) Draga mamei !... Cine'î ?... Stăi ! am
gicit ... Corțanu .... Nu ? (*mirată, apoi cam în sine*) Zavati ?...

ZULNIEA

Nu !... Tasa ....!

TIȚA (*surprinsă; în picioare*)

Tasachi ?... Turel Tasachi ?...

ZULNIEA

Turel ....

TIȚA (*pe gânduri*)

Ori șuguiștii ?...

ZULNIEA

Poftim cetește ma-tă singură (*îl dă scrisoarea*).

TIȚA (*pe scaun, după ce-a citit*)

D'apoî aicea nu pomenește di măritiș, îți cere numai randevu...

ZULNIEA

Apoî cum vrei ma-tă .... așa di-odată !...

TIȚA

Dă !... știu Țeu ?...

ZULNIEA

Tocmai de asta vream să te'ntreb, cum să fac ? Să'î răspund, să nu'î răspund ?...

TIȚA (*gînditoare*)

Și cu Tasachi ne înrudim !...

ZULNIEA

Iei rudă !. . de pe Adam.

TIȚA

Ba dà, bunica lui Grigori Tasachi și bunică-meu Țerau veri buni.

ZULNIEA

Apoî asta-Ți rudenie, să mai caută'n ziua de a-zi ? Conu Gri-gore nu vine pe la noi cu aniș.

TIȚA (*dînd din cap*)

Și tată-sù ...., moșneagu !... Iei, a dracului lighioaie de om ! Greu ari să fie !...

ZULNIEA

Să-Ți răspund ?

TIȚA (*gînditoare*)

Dă ?...

ZULNIEA

Și ce să-i răspund ?...

TIȚA

Di n'ar afla Bută. Vorba ceiea : cine-aleargă după doi iepuri nu prinde nici unu !

ZULNIEA

De asta mi'i și miea !...

TIȚA

Dă, primești; numai deschide ochii bini... Poate să fie partea ta, di undi știi.... Dar, cum se nimeresti. (*arată scrisoarea*) Ieram cit pe ce să nu mergem atunci la teatru... (*tristă*) Bietu Bută n'are noroc, iel o stăruit di noi să mergem.... și-o plătit și loja... saracu !....

ZULNIEA

Iei, saracu prost !

TIȚA

Ieu l'am văzut de-atuncea pe Tasachi, cum se uită cu lornionu tot la tine ; și apoi țup la vizită,... la septămina iear,... și tot o da pe franțuzește, atî-v'ar noroacele.... (*dă din cap zimbînd*) dar ouă să'i vie în minte !

ZULNIEA

Să'i zic să vie în vizită minî.... că nu ie alt chip de-a ne vedea că mă țif din scurt....

TIȚA

Firești !.... Numai de nu s'ar nimeri să deie de Bută... Știi

vorba ceiea, mai bine vrabia din mină de cît cioara din par...
Trebuie să deschizi ochii....

ZULNIEA (*scriind*)

Ce-are a face: vine'n vizită.

TIȚA

Cam dese vizite, să nu'i bată la ochi !

ZULNIEA

Tot ne ie o leacă de neam.

TIȚA

Neam!.. Neam, dar dacă ți'i găsi bealeua !..

ZULNIEA

Îi zic să vie pe la unu cînd Bută ie la tribunal .... Ș'apoi
despre Bută n'ai nici o grijă, cît îi de prost ! crede tot ce'i spuî.

TIȚA (*dînd din cap*)

Trebuie luat sama bine... Ieu v'oiu lasă singuri... oleacă, știu
ca din întîmplare ; dar să deschizi ochii!..

ZULNIEA

De sigur !

TIȚA

Și cum ai primit scrisoarea ? Prin cini ți-o trimes'o ?

ZULNIEA

Gică.

TIȚA

. . . . Safta ?

ZULNIEA (*după un timp*)

Safta...., dar n'o ocări sermana, că doar n'o făcut'o cu gînd reu.

TIȚA

Di ci s'o ocărăse ? din potrivă am să'i dau rochiea cè pembè.

ZULNIEA (*mîntuie de scris*)

Vezi și ma-tà mamă (*îi dă scrisoarea*).

TIȚA (*cetește*)

Bine... foarte bine.... Hin,.. Hi... (*dă din cap zimbînd*) știî să le întoreci!... Prin Safta o trimeți?... (*Zulniea dă din cap gînditoare*)
(*la ușă*) Saftă ! (*Zulniei*) Pune-o într'o copertă.

ZULNIEA (*îea scrisoarea*)]

Că bine zică, uitam ! (*o pune în copertă*),

(*Safta intră ; îngrijită*)

SAFTA

Aud, coniață.

TIȚA (*îea scrisoarea de la Zulniea*)

D'apoî de țiestea ne-ai fost, leli Saftă ?

SAFTA (*cu frică*)

Di cari, coniață ?...

TIȚA

Leî lasă, du ravașu și apoî vină să'î dau rochiea cè pembè.

SAFTA (*veselă*)

Vă sărut mina, coniață... (*îi sărută mina*) Ieu n'am făcut'o cu gînd rău....

TIȚA

Știu, știu.... du ravașu...

SAFTA

Să'mî dei mnezeu mie, rău care-l doresc ȳeu casei ma-tali !...

TIȚA

Bine, bine, du-te ! (*iși freacă mînele*).

(*Safta dă să ȳeasă, ȳe la ușa*).

TIȚA (*repede, întorcîndu-se ; cu asprime*)

Da să dè dracu s'aud un cuvînt !

SAFTA

Ai credi ma-tă una ca asta ?... Doar nu-s copchilă !

(*Safta ȳesă*).

TIȚA (*căttînd lung și cu drag la Zulniea ; merge spre dînsa, o ȳea cu mînele de tîmple, și ȳi cată în ochi*) Draga mami !
(*o sdrută pe frunte*).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(Perdeaua cade)

(Va urmă).

Y. G. MORȚUN.

SONETE

Părerî de reu

1

Din ce în ce mai trist, mai fără viață
Ți-i zimbetul în fața amintirei
Și iea, sermana umbr'a fericeiei,
Se'nvaluite în noapte și îngheață.
Pare că se lasă toamna gândirei,
Umedă, tristă și plină de ceață :
Soarele-i stins și lumina-i măreață
S'a nemicit în negrul hău al firei.

Și totu-și soarele ie mereu soare
Și'n bolta lumii vecinic strălucește
Cu-acelea-și raze vii, luminătoare,
Căci numai pe pământ toamna trăiește
Și — ofelind o frunz'un gând, o floare —
Pe om, pe suflet îl îmbătrînește.

2

Acum tot ne mai întîlnim pe stradă,
Vesel, prietenos, mîna ne-o strîngem
Și'n buze tot căutăm să resfrîngem
Un zimbet blînd — ca lumea să ne vadă.

Oglindim prietenia ce-o frîngem
 Și-o înneacă în noian de zăpadă,
 Căci cine oare-ar putea să ne creadă,—
 Cînd lumei unul de altul ne plîngem ?

A fost cînd-vă o pajiște frumoasă,
 Dar au mîncat'o valuri înspumate ....
 Prietenie?... Rîpa fioroasă
 Rădică două maluri depărtate
 Și-acum c'o furie vijelioasă
 În singura punte șivoiul bate.

3

S'au dus iluziile mari și sfinte,
 Ca stoluri de rîndunele' nspre iarnă :
 Pe inemi bruma'ncepe să se-aștearnă,
 Se'atunecă viața de-acî 'nainte.
 La gura sobei... să ne diștearnă
 Povești în misterioase cuvinte :
 De-acuma sufletul a prins la minte :
 La ce dureri străine să mai cearnă ?

Păcat că trupul dorinți încă are,
 Că poate nepăsarea să ți-o'nfrunte ;
 Alt-feliu .... ce-odihnă ademenitoare,
 Ce somn liniștit de gînduri cărunte,
 Ce pînză de apă nemișcătoare ...
 În ce s'a'ncheiat șivoiul de munte !

D. A. TEODORU

Darwin și Malthus

în

ETIOLOGIE

1). Toți medicii însemnați, care se îndeletnicesc cu adîncirea boalelor omului, sînt de părere că „mizeria fiziologică“ a-decã păcătoșenia organismului omenesc, provocată de un trai în mijlocul unor împrejurări cu totul nefavorabile dezvoltării sale normale, că această mizerie este pricina directă sau indirectă a multor stări suferinde; în tot cazul îi atribuie un rol foarte însemnat în nașterea unei mulțimi de boli. În nenumărate capitole de etiologie se vorbește de condițiuni nehygienice, de locuinți infecte, de aer stricat, de hrană neîdestulătoare, de muncă excesivă, etc., cu alte cuvinte se înșiră nămolul de nevoi fizice și morale în lăuntrul căruia își tîrăsc existența nouă zecimi di'ntre oameni. S'ar putea crede deci că aicea le vorba negreșit de influența „mediului social“ despre care noi am spus că mai nu se pomeneste în tot domeniul medicinei propriu zise.

Acel ce ar face această presupunere ar greși, Patologiștii cînd numără între cauzele boalelor foamea cronică, munca excesivă etc., socot aceste împrejurări datorite „mediului natural“ și prin urmare maladiile la a căroră naștere lucrează în mod direct sau indirect totalul condițiunilor numite la un loc *mizerie fiziologică*, aparțin la urma urmelor tot *mediului natural*.

„Numărul oamenilor este mult mai mare de cît cătinea

substanțelor hrănitoare, pe cari ie în stare pământul, *mediul natural*, s'o producă. Din această pricină rezultă între membrii societăților omenești o luptă crâncenă pentru apropierea individuală a unei cîtimi cît mai mare de substanțe hrănitoare. etc. ; „mulți chemați, puțini aleși“ a zis Hristos și așa se 'ntîmplă pe cîmpul războiului acestuia. Puțini au norocul să se întoarcă încărcăți de gloria victoriei, cei mai mulți cad în vîlmășagul acesta, care a făcut pe un om din vremile trecute să zică : *homo homini lupus*.

Așa dară neperfecțiunea mediului natural, neputința lui de a produce cît trebuie, ieste pricina mizeriei fiziologice ; cu alte cuvinte pricina multor boli nu-i, drept vorbind, mizeria fiziologică, ci mediul natural imperfect, nedesăvîrșit ; căci, dacă ast mediu (pământul) ar produce cît trebuie, mizeria fiziologică n'ar exista, deci nici efectele sale patologice. Ieste dar lămurit că patologiștii au în vedere în toate *număi* „mediul natural“.

2). Această teorie, luată de la unii economiști. are multă trecere în medicină ; dînsa ie susținută cu tărie pentru că se potrivește foarte bine cu teoria „luptei pentru traiu“ a englezului Darwin. Lupta pentru traiu ieste un fenomen general observat în regimul animal și vegetal ; lupta pentru traiu ieste un factor foarte însemnat în evoluția progresivă a lumii organice, lupta pentru traiu trebuie să fie și ieste, baza, temeliea, întregului progres omenesc. Că astă luptă ieste întovărășită de un sabat infernal, de nenorociri fără samăn, de o mizerie neagră pentru cei mai mulți oameni, aceasta poate fi regretabil, dar nu se poate îndepărta, nu trebuie îndepărtată, căci prin aceasta s'ar înlătură unicul factor pricinuitoriu al întregii propășiri omenești. Maudsley, vestitul alienist englez, vorbind de cauzele nebuniei, în artea sa „Patologia spiritului“, apără această teorie în întregimea sa. Dacă în lupta pentru traiu, zice dînsul, mulți își pierd mințile și mor, aceasta să nu ne supere, asta ie spre folosul societății, căci iei aveau un sistem nervos slab și, dacă rămîneau în viață, l'ar fi transmis descendenților, adică ar fi perpetuat o anomalie.

Mai ales medicii au mare interes să se limpezească o dată

bine aplicarea darvinismului la societatea omenească și pe noi ne silește susținerea tezei noastre s'o discutăm mai de aproape. Unii naturaliști—și mulți cu mare autoritate în știință—au susținut și susțin că medicina, (deci și medicii) ar fi o *předecă* pentru dezvoltarea progresivă a speciei omenești. Medicii, spun naturaliștii, susțin vieața a unei mulțimi de bolnavi (tuberculoși, scrofuloși, sifilitici), și prin aceasta le ușurează pufința de a transmite predispozițiunii bolnave, caractere de inferioritate. Cu alte cuvinte, medicii prin știința lor, în loc să aducă un bine societății, contribuie în mare parte la degenerarea ei. Față cu asemenea acuzare te prinde mierarea cum de se găsesse medicii, cari se fac apărătorii unei teorii, ce duce la încheieri atît de defavorabile asupra rolului lor în omenire! Norocul nostru ie că domniii naturaliști sînt greșiți. Credem că vom dovedi mai la vale că în lăuntru societăților omenești lupta pentru traiu, în înțelesul în care ie aplicat de naturaliști, adecă lupta pentru traiu cum se vede la animale, *nu există*. Dovedind aceasta vom nemici și acuzarea că medicina și medicii sînt un factor de degenerescență.

Darwin a aretat că animalul pentru a putea exista, are de susținut o luptă vecinică pe de o parte cu pericolele naturale, cu miile de împrejurări defavorabile din lumea din afară și pe de alta cu celealalte flinți organizate trăitoare pe acela-și pămînt, în lăuntru aceluia-și mediu natural. In această luptă animalul cel mai bine înzestrat izbutește; calitățile sale se moștenesc de descendenții săi și ast-feliu specia se perfecționează din ce în ce mai mult prin *selectiunea naturală* sub influența luptei pentru existență. In cursul luptei pentru traiu unele cîștigă o armă puternică, care le slujește de minune în aceasta luptă; animalele mai superioare se grupează în *societăți*. Indată ce o societate s'a alcătuit, înceteaza în mare parte lupta între membrii societății, lupta de la individ la individ în lăuntru aceleia-și grupări dispăre, și rămîne în picioare numai lupta comună în potriva naturei și a dușmanilor întregii societăți (în potriva animalelor din specii deosebite sau din grupe deosebite din aceea-și specie). Disparițiunea

luptei de la individ la individ în sinul unei grupări nu aduce după sine degenerarea speciei sociale, din potrivă. Cele mai perfecte, cele mai dezvoltate animale se găsesc pri'ntre acele ce duc o viață socială, de pildă : albine, furnici, cai, elefanți, momițe, etc. etc. Animalele noastre domestice, zice un învățat german Karl Kautsky, de la care luăm unele argumente în cestiunea de față — animalele domestice n'au de susținut aproape nici-o luptă pentru traiu. Omul le apăra de pericole și le dă hrană regulată și îndestulătoare.

Răsipă colosală de indivizi și suferințele pricinuite de luptă pentru traiu încetează. Inmulțirea speciei ie regulată și nu se produc mai mulți indivizi de cât pot fi hrăniți ; în același timp înse se îngrijește ca, pe cât putință iese, fie-care individ să ajungă la complectă sa dezvoltare. Și, cu toată înlăturarea luptei pentru existență (avem în vedere mai ales pe cea de la individ la individ), găsim la animalele domestice o dezvoltare mai răpede a speciilor și a varietăților de cât la cele ce trăiesc în selbătăcie. Acest rezultat se obține prin intervenirea conștientă și plănuită a omului care a pătruns legile naturei. Cu alte cuvinte, luptă pentru traiu iese poate în adevăr cel mai însemnat factor în dezvoltarea progresivă a lumii organice, dar în cursul propășirii ființelor organizate unele forme ale luptei pentru traiu pot să dispară, trebuie să dispară și chiar dispar, fără ca de astă disparițiune să fie legată degenerarea speciei. Pierearea luptei de la individ la individ,—adecă piererea unei forme, unui chip de luptă, ceea ce nu însemnă piererea luptei pentru existență sub unele din celealalte forme, cum de pildă ar fi luptă în potrivă naturei, a lumii înconjurătoare, a mediului cosmic,—pricina acestui feliu de luptă în sinul unei societăți animale, iese un caracter de superioritate organică, căci înlătură unele pericole ce amenințau viața, existența, și ușurează luptă în contra altora. Și luptă de la individ la individ pieră mai ales în lăuntru unei societăți.

Societatea așa dar, viața socială într'un cuvânt, după gradul ie de dezvoltare, scutește mai mult sau mai puțin pe animalul viețuitoriu într'insa de o sumă de pericole naturale pe cari trebuie

să le învingă pentru a putea viețui; societatea îndulcește lupta pentru existență și înlătură aproape cu totul una din formele acestei lupte. Omul trăind în societate, ieste și dînsul scutit de multe lupte în privirea naturii și de lupta de la om la om.

Ce însemnă civilizație omenească dacă nu scăparea, până la un grad oare-care, de sub influențele capricioase și stricătoare ale naturii? Ce însemnă lauda ce se aduce omului că a robit natura, că din stăpîină a făcut'o, în mare parte, slugă plecată? Insemnă că mulțimea pericolelor naturale pe cari trebuie o dată să le învingă nu mai există a-zi pentru om, însemnă că lupta în privirea naturii ie redusă în parte pentru omul civilizat și trăitoriu în societate.

În lăuntru societăților omenești primitive, societăți în cari nu se știea de proprietate individuală, cari prin urmare erau comuniste, lupta de la individ la individ în sinul aceleia-și grupe, dis-pără *). De la o treaptă hotărîtă a civilizației omenești încep să se ivească din nou lupte intestinale, lupte în sinul uneia și aceleia-și societăți, lupte de la individ la individ, și între grupe de indivizii lupte cari continuă încă și a-zi și pe care economiștii și istoricii moderni le numesc *lupte de clase*. Luptele de clase sînt rezultatul formelor de muncă omenească, sînt provocate de feliul cum s'au produs și se produc bogățiile unei societăți; aceste lupte vor dispăre o dată cu pricinele cari le-au dat naștere. Lupta între clase va înceta să aibă caracterul și efectele luptei pentru trai în înțelesul darvinian. Indivizii deosebitelor clase domnitoare de pilda nu mai izbutesc a-zi în lupta de clase pentru că sînt mai frumoși, mai voinici, mai destoinici, mai inteligenți și nici acei ce izbutesc nu ajung mai superiori în organizația fizică sau psihică; de victorie hotărăște mai mult *posesiunea* de puteri economice, adică de averi. Nu intră în teza noastră lămurirea luptelor de clasă; noi am dorit să arătăm că luptele ce se observă a-zi în societățile omenești nu-s lupte de la individ la individ și nici nu-s

*) Vezi: Die sociale Triebe der Menschheit de Karl Kautsky. Neue Zeit 1882 — 83 și Fr. Engels; Origina familiei, etc.

provocate de aceleași cauze cari au dat naștere luptelor individuale; luptele de clase adevărate nu-s provocate de lipsă de hrană, de insuficiența mijloacelor materiale ale societății, ci de alte cauze cu totul artificiale, omenești. Cum că așa iese vom vedea mai bine mai la vale, cînd vom vorbi despre teoria lui Malthus.

Vrea să zică efectele vieții sociale se rezumă în înlăturarea din ce în ce mai mult a influenței luptei pentru existență în dezvoltarea progresivă a omului și chiar a societății, a mediului său social. Și dacă iese ast-feliu, apoi toate produsele acestui mediu social tot ce ie născut în launtrul acestui mediu își are ca efect păstrarea cît mai îndelungată a vieții omenești, înlăturarea tuturor piedecilor cari s'ar putea opune cursului normal a acestei vieți, punerea organismului omeneșc în stare de a ajunge cea mai completă dezvoltare cu putință și, în sfîrșit, adaptarea fenomenelor naturale, cu riscul cel mai mic posibil tuturor trebuințelor omului, asemenea produse nu numai că nu-s factori de degenerescență, ci din potrivă sînt pricinuitoarii direcți ai propășirii necurmate. Cine ar putea spune că progresul tehnicii industriale, întrebuințarea din ce în ce mai întinsă a mașinilor, cari însutesc producțiunea și fac pe om să-și agonisească cu o ușurință mult mai mare de cît în trecut, toate necesariile existenței sale materiale, că aceste mașini sînt un factor de degenerescență omenească? Cine ar putea spune că drumul de fier iese un factor de degenerescență pentru oameni? Și cu toate acestea drumul de fier duce la aceeași distanță și'n același timp și pe copilul de țigă și pe paralic și pe omul voinic! În potriva protestărei drept credincioșilor, noi ne slujim de paratonere în contra fulgerului și scăpăm ast-feliu pe păcătoși de o pedeapsă cerească: trăsnierea; în potriva țipetelor celor ce n'au pătruns înțelesul luptei pentru existență, familia în particular și societatea în general se îngrijește de membrii ieși slabi de o potrivă ca și de cei tari, ba de multe ori grija ie mai mare pentru cei slabi, și cu toate acestea nici o societate n'a pierit din astă cauză; din potrivă, acolo unde membrul slab ie mai încunjurat de griji, acolo și societatea ie mai dezvoltată din toate punctele

de vedere. Și medicina cu toate ramurile sale și medicii cari aplică astă știință și se îndeletnicește cu progresarea ei, departe de a fi o cauză de degenerescență a omenirii, sînt factori foarte importanți și foarte de prețuit în dezvoltarea vieții sociale a omului. Efectele vieții sociale sînt păstrarea cît mai îndelungată și'n condiții cît mai prielnice a existenței omului pe pămînt, și cine mai mult de cît medicina învață pe om și societate a ști să se organizeze așa, în cît existența sa normală să fie asigurată pentru cît mai mult timp? Un medic care vindecă pe pe om de o boală oare-care sau susține pe unul ce suferă de o boală, până a-zi remasă incurabilă, are aceeași vină ca și mecanicul, care drege o mașină stricată, sau ca și cei ce n'au ajuns încă să cârmuească sigur balonul și lasă deci generațiilor viitoare ce-vă de lucru. Acei ce acuză medicina din punctul de vedere darwinian, ar trebui să protesteze în potriva ori cărei aplicațiuni practice a tuturor științelor, căci această aplicațiune zădărnicește lupta pentru existență; poate atuncia ar vedea absurditatea concepțiunii lor,

Cu toate acestea darwiniștii, dacă n'au dreptate în contra medicinei, spun un adevăr cînd susțin că omenirea degerează prin înmulțirea oftigoșilor, serofuloșilor, sifiliticilor, etc. Aceste boale nemicitoare ieau proporțiuni îngrijitoare și numărul celor *predispuși* să le contracteze crește zilnic. Dar a învinovăți medicina de acest trist fenomen iese tot atît de absurd ca și acuzarea ce o aduc unii mașinelor industriale, zicînd că dînsele ar fi pricina mizeriei materiale a unei mari părți di'ntre oameni. Mecanica nu-i de loc vinovată dacă mașinele fac nefolositoare multe brațe și prin urmare aduc lipsă pentru mulți. Mai puțin vinovată ie încă medicina de faptul că durata medie a vieții omului scade mereu, că boale de tot felul cotropesc specia omenească. Vinovate sînt *condițiunile speciale* în cari funcționează mașinele, vinovate sînt *condițiunile defavorabile* în cari își petrec oamenii vieața. Aceste *condițiuni*

speciale, care aduc după dinsele *condițiunile defavorabile* în cari trăiesc oamenii, alcătulesc „mediul social“. Societatea, mediul social, a pus pe om în pozițiunea de-a scăpa în mare parte de lupta greoaie și plină de pericole cu împrejurările neprielnice din lumea din afară, l'a scutit adecă până la un punct de lupta pentru existență, dar a creat o sumă de alte împrejurări, cari de multe ori amenință serios sănătatea, viața și deci și existența sa. Mediul social a avut și are avantaje și defecte. Progresul social constă în înmulțirea foloaselor și nemicirea defectelor mediului social; studiul cauzelor și remediilor acestor defecte, alcătuieste îndeletnicirea cea mai de căpetenie a celor mai de frunte gânditori ai veacului nostru.

Una din științele, cari poate studiea cu mult folos mediul social din punctul de vedere al defectelor sale, ieste fără îndoială medicina. Știința medicală cercetează amănunțit pe omul fiziologic, cată să pătrundă cât mai adînc condițiunile existenței sale normale, lămurește, pe cât putîntă ieste, fenomenele patologice ale vieții omului, caută pricinele și remediile lor și se găsește ast-feliu în stare de-a pune la cercetare organizația mediului social față cu cerințele vieții pentru ca existența să-i fie asigurată. Și cînd cercetarea mediului social din punctul de vedere medical va dovedi că ast mediu cuprinde defecte, ale cărora urmare ie degenerarea omenirei, poate chiar pieirea iei înnainte de vreme, de sigur că oamenii vor căută să pue capăt unei atare stări mizerabile. Prin aceasta înse medicina contribuiește cu luminile sale la progresul social, nici de cum înse nu-i o piedecă pentru dezvoltarea propășitoare a speciei omenești.

3). Ni se poate face următoarea obiecțiune: Foarte bine, viața socială, mediul social, exclude o formă a luptei pentru existență și ușurează existența celorlalte chipuri sub cari există această luptă, dar tocmai pentru că societatea ușurează existența omului, specia omenească s'a înmulțit foarte tare, așa de tare în cât pămîntul nu mai ie în stare să producă hrană pentru toți. Cu alte cuvinte ipoteza lui Malthus că oamenii în societate se înmul-

țesc în progresie geometrică ieară substanțele hrănitoare în progresie aritmetică rămîne adevărată ; avem așa dar o suprapopulație, nu toți oamenii au deci loc la banchetul vieții și deci rezultă de aici tot un feliu de luptă pentru traiu și mizeria unora sau a celor mulți ieste deci o urmare a neperfecțiunii mediului natural, neproductivitatea suficientă a pămîntului în primul loc; în sfîrșit au dreptate acei ce se întemeiează pe această teorie.

Acei cari susțin părerea de mai sus nu și-au dat nici o dată osteneala să dovedească ipoteza prin fapte, să arete prin cifre că în țerile unde ie mare serăcie suma productelor anuale ie inferioară numărului locuitorilor acelor țeri ; și cu toate acestea acest calcul atît de simplu, ar fi cel mai convingătoriu. Nu l'au făcut pentru că socoteala aceasta ie în potriva lor. Nicăieri, a-zî, în societățile civilizate, nu există o *suprapopulație absolută*, adecă un număr mai mare de oameni de cît suma alimentelor, etc. Ceea ce există aproape pretutindenî ieste așa numita *suprapopulație relativă* adecă un mare număr de muncitori, și fie cu capul, fie cu brațele, mai mare de cît are nevoie capitalul pentru a funcționa. Brațele omului sînt înlocuite prin mașini și ast-feliu o sumă de locuitori rămîn fără ocupațiune și sînt supranumerari ; capitalele mici sînt înghițite de cea mari și proprietarii celor di'ntăiu îngroasă rîndurile lor supranumerari și așa se formează *suprapopulația modernă*. Productivitatea muncii nu numai că ie îndestulătoare, dar întrece cu mult nevoile societăților civilizate, așa că s'ar putea reduce cu mult numărul ceasurilor de muncă pe zi. Să dovedim noi prin cifre absurditatea suprapopulației absolute, dacă malthuzienii fug de dînsele. Dacă mizeria materială a unei părți di'ntre locuitorii unei țeri vine de la numărul prea mare al locuitorilor, din pricina supranumerarilor, ieste evident că dacă populația scade mizeria trebuie să scadă și dînsa. Să vedem ce ne spun faptele în Irlanda :

Populația Irlandei	Numărul seracilor cari au primit ajutoare
în an. 1841 a fost 8,222,664 sufl.	in anul 1859 a fost 153,706 seraci
„ 1851 „ 6,623,985 „	„ 1871 „ 225,510 „
„ 1861 „ 5,798,564 „	„ 1884 „ 299,963 „
„ 1871 „ 5,412,377 „	„ 1885 „ 450,826 „
„ 1885 „ 4,962,693 „	

Și cu toate acestea Irlanda merge îmbogățindu-se. De la 1841—76 pământul cultivat a crescut cu 13,3%; valoarea produselor agricole de la 23,8 mil. a crescut la 36,5 milioane pfunzișterlingi. Productivitatea muncii de-asemena s'a mărit; fie-care acru arat a produs în 1876 cu 40% mai mult de cât în anii precedenți. Cu alte cuvinte populația Irlandei merge *descrescînd* și mizeria materială *crescînd* într'un mod spăimîntătoriu, deși bogăția țerei crește! Așa se'ntîmplă în toate țerile industriale. Cu drept cuvînt Max Schippel, după care am luat unele date, zice: „dacă progresul tehnic ar ajunge până acolo în cât un singur om stînd în centrul țerei și învîrtind o manivelă să poată pune în mișcare întreg aparatul de producțiune națională și ar produce acela-și număr de bogății, apoi Irlandezii vor trebui să dispară cu toții afară de acel unul“. Si dacă acel manivel se va putea pune în mișcare pri'ntr'un curs de apă, voiū adăogă ieu, atunci și acel unul va fi supranumerar și malthuzianii vor declară Irlanda ca incapabilă de a hrăni un singur lucrătoriu! Frumos de tot!

Cu toate că chestiunea acesta ie mai mult din domeniul economiei politice, ne permitem totu-și a mai stărui asupra iei; dacă medicii se bazează pe teorii economice în unele din teoriile lor explicative, să-mi fie iertat și mie ca să aret falșitatea acestei ipoteze tot prin fapte economice. Ieată un tablou care arată cum proprietatea mică ie înghițită de cea mare și cum se produce o parte a populației supranumerare:

Se numără în Irlanda :

Întinderea posesiunii	Numărul posesiunilor		Creșterea	Descreșterea
	în anul 1864	în anul 1886		
până la 1 acru	48,653	47,853	—	800
peste 1—5 acrii	82,037	61,187	—	20850
„ 5—15 „	176,368	157,696	—	18672
„ 15—30 „	136,578	134,815	—	1763
„ 30—50 „	71,961	73,929	1968	—
„ 50—100 „	54,247	56,294	2047	—
„ 100—200 „	} 31,927	22,690	} 651	—
„ 200—500 „		8,328		—
„ 500 „		1,560		—
La un loc	601,771	564,352	—	37419

Acest tablou ne arată că posesiunile mici până la 30 de acre au scăzut cu 42,085, că posesiunile mari de peste 30 acre au crescut cu 4666. Descreșterea va merge mai departe, posesiunile de peste 500 acre trebuie să absoarbă pe celelalte, așa ie legea economică a feliului modern de producțiune ; așa că în afară de cele 42 de mii și mai bine dispărute mai au de pierit 266 de mii de posesiuni și o dată cu dînsele serăcește o populație de peste *un milion* de suflete, proprietarii posesiunilor mai mici de 500 acre. Ce se întâmplă cu acest milion de oameni ? Ajunge supranumerar, alcătuiește o parte din suprapopulația Irlandei. Aceasta înse nu înșamnă de loc că pământul Irlandez nu-i în stare să producă cît trebuie pentru acest milion de suflete. Adecă la 1864 a putut și la 1886 sau la 1900 nu va mai putea, atunci cînd agronomia merge perfecționîndu-se ? Cum că acei cari nu s'au convins încă de falșitatea teoriei lui Maithus vor sta cel puțin pe gînduri daea trebuie s'o primească așa fără nici o critică ie sigur. Noi o credem cu desăvîrșire neîntemeiată. Nu imperfecțiunea mediului natural, nu nedesăvîrșirea lui ieste de vină dacă există supranumerari, oameni cari alcătuiesc o populație supranumerară în țerile industriale sau agricole în care agricultura se face cu ajutoriul mașinelor. Dacă există o suprapopulație vina ieste, după cum foarte bine o dovedește economia-socieală vina ieste a defectelor organizărei „mediului social“.

Acum putem încheia :

Și dacă în lăuntrul societății omenеști lupta în potriua pericolelor naturale, adevărată lupta pentru existență ieste în mare parte eliminată, fără îndoială că factorii neprielnici, cari împiedecă vieța omului să curgă în chip normal, fac parte din mediul social ; căci omul ie supus sau mediului natural sau celui social și, cel di'ntăiu pierzîndu-și influența, cel de-aldoilea o eîștigă în aceea-și măsură. Și dacă suprapopulația nu ieste rezultatul imperfecțiunei mediului natural, ci o urmare de neînăturat a alcătuirii noastre sociale, ieste evident că nici mizeria materială a celor supranumerari nu are ca pricină un factor ce face parte din mediul natural, ci o cauză ce se găsește în lăuntrul mediului social. Cu alte cuvinte boalele aduse, născute, provocate de mizeria materială, nu pot fi explicate prin admiterea unei *fatalități naturale*, prin ipoteza unei lupte pentru acapararea de hrană, etc., născute din suprapopulație absolută ; mediul social prin alcătuirea sa aduce cu sine supranumerari relative, lipsă, mizerie, condițiuni nefavorabile vieței fiziologice ; adevărat mediul social conține factori născători de boale, mediul social ieste un însemnat factor patologic. Darwin și Malthus au deci puțină însemnatate în etiologia boalelor pricinuite de „mizeria fiziologică“.

ȘTINCA

Amorțire

Nici trecutul nu-mi mai place..... ce să fac în cimitiru-i ?
Ie amar să numeri morții, vremei stinse să îți șiru-i...
Și-apoi când mă uit la cele ce mi-au fost atât de scumpe
Nu știu cum—asa îmi vine, inema-mi, par'că se rumpe
Din uscata-i rădăcină—și'n zădar rămân oftînd.....

· · · BCU Cluj / Central University Library Cluj · · ·
A-zi la poarta minții mele nu mai bate nici un gând,
S'o mai șteargă de rugină--ori s'o scoată din țitini,
Să mă smulgă din pustiul ista plin de mărăcinl.....
Și să mă 'ncalzesc la para-i..... să mă bucur, să mai plîng.
Să 'nțeleg, pe rugul vieței, de ce ard, de ce mă sting!....

In urma despărțirii

Măhnit stă vestejitul crîng
Și chinuit de vînt suspină,
Sub streșinii presure se strîng
Și ciripesc încet, — se'nchină.

Doi corbi din aripe grăbesc
Și vin, să mîie'n sat pe noapte,
Iar cîntecele lor trezesc
Singurătățile'nghețate.

Un brad se scutură și curg
Iernatecele-i flori puzderii ; —
Coboară, gîndu-mî în amurg,
S'afundă'n lumile durerii.

Așa ieră cînd iea s'a dus !
Acela-și vînt și frig afară ;
Și soarele-î tot la apus,
Numai durerea-i mai amară ...

Și dus pe urma unui gînd
Un glas iubit par'că mă chiamă,
Și par'că văd cum fluturînd
Se pierde'n zare o năframă ....

Si nu știu cum, — par'că mă stîng,
Inmărmuresc în loc, departe ....
Iear în tîrziu simțesc că plîng :
Au unde iești ? In care parte ?

J. PAUN

EPIGRAMME

Căsnicie

In oglindă cînd te uîi
Ah, femeie, mă omori,
Cheltuială... știu că nu-i,
Dar te văd de două ori. . . .

Lui Berko

N'a cetit o dat'o carte,
Ce-i banca școalei n'a știut,
Totu-și *cărțile*, lui Berko
O bancă astă-zî i-au făcut. . . .

Sufletului negru

Un cine i-a mușcat
Minele,
Și a murit turbat. . . .
Cinele ! . . .

Unui oculist

Din toată medicina
Nemică nu-î plăcea,
Numai pentru boli de ochi
Pasiune oarb'avea. . . .

D-neî * * *

Ie-o plăcere la petreceri
Cînd cu îea de vorbă stai
Și-î atita de ușoară
Că o joci cum vraî. . . .

D-neî S.

Din toate artete, s'o știi,
Iea la pictură ține ;
Căci știe a se zugrăvi
Și-a te boî pe tine. . . .

GIORDANO

IRRIDENTA ROMÎNA

Sînt o mulțime de lucruri cunoscute de toată lumea, o mulțime de adevăruri asupra cărora nu se mai încapă nici o discuțiune, adevăruri ajunse banale; sînt o mulțime de prejudeții de cari ne batem joc și nu ne putem închipui cum ar mai putea ieie stăpîni ființa noastră; cu toate aceste în momentele solemne ale vieții noastre, în momentul cînd facem un pas hotărîtoriu, pas care trebuie să hotărască asupra ființei noastre în viitoriu, ori ca individ ori ca națiune, atunci prejudețiile au o mare înruiure asupra noastră: adevărurile cele mai elementare par a se întuneca în mintea noastră, patema și sentimentele predominesc asupra dreptei judecări.

Dacă asemenea fapt se petrece cu adevărurile stabilite, cu acele despre cari avem date positive, ne putem închipui ce trebuie să fie în chestiunile sociale și politice! Chestiunile sociale și politice! Apoi aceste chestiuni sînt foarte complicate și pentru a fi deslegate se cere cunoștința a o mulțime de factori, care intervin în dezvoltarea lor. Apoi aceste chestiuni nu sînt ca chestiunile astronomice ori arheologice ca să intereseze numai pe amatori și pe învățați, ci ieie interesază pe întreaga masă a unei națiuni. Problema dacă planetele s'au format din nebuloasa solară prin dezlipire de inele ori s'au format prin condensățiune în jurul unor centre, ori-cît de frumoasă și înaltă ar fi deslegarea ieie, interesază foarte puțin bunul sau reul traiu al societății, pe cînd fiecare problemă socială și politică interesază societatea direct, dez-

legarea ieî în un chip sau un altul are o influență colosală asupra fie-cărui membru din societate. De aceea fie-care să interesază de problemele sociale și politice, fie-care caută să le dezlege în un chip oare-care după cunoștințele și *interesele sale sau ale clasei sale*. Nu ie dar de mîerare că în materie de politică și sociologie vedem încrucișîndu-se ideile cele mai ciudate, credințele cele mai greșite, cu atît mai greșite cu cît știința oficială cu intenție caută a falsifica toate datele cari ar putea aduce lumină în dezlegarea acestor chestii de altmintrelea destul de complicate prin iele înse-și.

Chestiunea Romînismului fără îndoială ie pentru noi Romînii una din chestiunile cele mai arzătoare. Care di'ntre noi, auzînd cîntecul prelung și trăgănat al doinei :

„De la Nistru pînă la Tisa

„Tot Romînul plînsu-mi-s-a“

nu a simțit rîdicîndu-i-se părul în vîrful capului și sîngele în obraz și n'a căzut apoi ca într'un vis ? Și atunci uitînd pentru moment toate interesele mici, ne aducem aminte că sînt o mulțime de Romîni cari vorbese tot aceia-și limbă ca noi, au acelea-și obiceiuri, că avem o mulțime de frați, cari ar putea trăi liberi împreună cu noi, că am putea forma cu toții un singur stat mare și puternic, că hotarele Romînismului sînt la Nistru și la Tisa și prin urmare hotarele țerei noastre ar trebui să fie acolo, iear nu la Prut și la Carpați. Atunci uităm tot ce am învățat, adevărurile cunoscutе se îndepărtează din mintea noastră, imaginațiunea începe a-și lua zborul, atunci dușmanii noștri se prefac în prieteni închipuiți și începem a turna feliu de feliu de combinațiuni, începem a face politică externă, diplomatie internațională : „Dacă ne-am uni cu Rusia pentru a învinge pe Austria și ast-feliu a căpăta Transilvania, Bucovina etc.“. „Dacă ne-am uni cu Austria și-am căpăta Basarabia ?“ „Ah Franț'o, sora noastră mai mare, mai fi-vei tu oare mare și puternică ? Tu, tu care iești sora noastră, tu numai ne-ai fi redat pe frații noștri, dacă ai fi fost mare și puternică. Ah ! Blăstămați de Nemți !“

În asemenea momente sentimentul patriotic ie atît de puternic, atît de orbitoriu pentru noi în cît în așă împrejurări s'ar părea că au dreptate metafizicienii și toți declamatorii de fraze goale „că sentimentul patriotic ie un *sentiment înnăscut* în om, pus de divinitate în inema omului“ căci nici un interes personal se pare că nu ne mai stăpînește.

În fond înse, în dosul acestui sentiment patriotic stau mari interese, de și cîte-o-dată ieau forma inconștientă, ascunzîndu-se sub mantia unui patriotism exagerat. Toate clasele societăței și toate partidele politice, cari înfătoșază pe acele clase au mari interese, ca patria lor să fie cît mai mare și cît mai puternică, și toți connaționalii lor *cel puțin* să alcătuească același stat.

Conservatorii, reprezentanții marei proprietăți rurale, au interes ca Romîniî din țerile subjugate să scape de sub stăpînirea străinilor pentru ca să se poată folosi de munca Romînilor de cari a-zî se folosesc proprietarii Unguri ori Ruși. Burghezimea are interes de a scăpa pe Romîni de dominațiunea străină, pentru a avea debușuri sigure unde să-și desfacă mărfurile prin lărgirea pieței interne, locuri nouă unde să-și pună capitalurile pentru a produce: s'ar căpăta un bun contingent de proletariî din munca cărora s'ar folosi burghezimea noastră iar nu cea străină, poate chiar o armată de rezervă de proletariî cari ar scobori prețul munciei și-ar mări ast-feliu capitalurile burgheziei. Amîndouă aceste clase au interes ca statul Romîn să se alcătuiască din toți Romîniî, căci prin legi de *intervențiune a statului* în folosul lor—ca tariful vamal, legi de tocmeli agricole etc.—ar scăpa de o concurență foarte serioasă cel puțin în provinciile locuite de Romîni, ceea ce nu pot face a-zî în provinciile subjugate de care ce stăpînii de acolo au luat asemenea măsuri pentru dînșii. Apoi un stat Romîn de la Nistru pîna la Tisa ar fi un stat mult mai puternic și cu cît un stat ie mai puternic din considerațiuni politice, tractatele comerciale sînt mai avantajoase și mai respectate în același timp, statele mai slabe sînt nevoite să deschidă granițele lor pentru produsele statelor mai puternice, deci mărirea statului aduce după sine ex-

portul cerealelor și a vitelor pe o scară mai întinsă și mai avantajoasă, deschiderea de piețe nouă pri'ntre popoarele mici din peninsula Balcanică pentru industria noastră. Cît isvor de bogăție, ce Eldorado sînt provinciile subjugate!

Socialiștii la rîndul lor vād în dezrobirea provinciilor subjugate un nou cîmp de activitate, lărgirea cercului lor de acțiune, puțința de a-și cîștiga noi adepți și de a putea propovedui la oameni în limba lor și sub scutul constituțiunei și instituțiunilor libere (?!) ale țerei noastre, iear proletarii industriali și-ar mări numărul și puterea prin alipirea la iei a fraților lor din părțile subjugate.

Numai țeranul muncitorii pare a nu vedea nici un folos din această alipire a provinciilor subjugate, de aceea la iei nici nu se prea observă acest sentiment înnăscut de patriotism și de Romînism.

Chestiunea Romînismului ie una din rarile chestiuni asupra căreia avem fericitul prilej de a fi cu toții de aceeași vederi, ca toate clasele societăței, să propună aceeași deslegare: „*dezrobirea Romînilor de sub jugul străin*“. Numai cît fața pe care o privește fie-care clasă socială ie alta, conform cu interesele deosebitelor clase. Și pentru că interesele claselor sociale enumerate mai sus în deslegarea chestiei Romînismului sînt mari prin urmare și sentimentul pentru Romînism ie mare și fiind-că această chestie ie și politică și socială, de aceea vedem și vom vedea născocindu-se felurite soluții unele mai imaginare, mai utopice, altele mai positive și mai practice. Dar agitarea chestiunilor politice și sociale, mai ales a chestiunilor de politică externă și deslegarea acestor chestiuni și probleme într'un feliiu sau în altul sînt de natură a aveă o mare influență nu numai asupra Romînilor din țările subjugate, dar chiar și asupra noastră din Romînia liberă. Noi prin o soluțiune nechibzuită a acestei probleme putem compromite nu numai chestiunei unităței tuturor Romînilor, dar chiar însăși existența noastră ca stat liber. De aceea, ziceam mai sus, că problemei—dacă planetele s'au format prin dezlipire de inele ori prin condensățiune în jurul unor centre,—ori care din a-

ceste două soluțiuni i-am da, ne jignește foarte puțin, pe cînd o chestie politică și socială, cum ie aceea a Romînismului—de-i vom da o soluțiune greșită, de vom merge după simpatii ori după combinații nebunești—poate să ne arunce într'o prăpastie din care să nu mai ieșim.

De aceea, fiind-că toți ne potrivin în această dorință, toți avem un ideal pentru națiunea noastră trebuie să deschidem bine ochii, cît putem noi a aduce la îndeplinire din acest ideal? Ce mijloace putem întrebuița? Ce prietini avem pentru a ne ajuta la realizarea lui și ce dușmani se împotrivesc.

Aceste chestiuni le punem în vederea cetitorilor *Contemporanului*, fără a avea pretențiunea de a fi dat ultima soluțiune. Mulțămirea noastră va fi deplină dacă vom reuși a dovedi că prin combinații cu dușmanii noștri seculari, prin idei șoviniste duse la extrem, prin reacționarism politic și economic nu înaintăm de loc la ajungerea idealului nostru ei mai degrabă îl compromitem și cu tel ne compromitem și pe noi înși-ne.

* * *

Imprejurările au făcut că națiunea Romîna n'a putut nici-o-dată pînă acum alcătui un stat unitar și diferitele stățișoare și provincii locuite de romîni nu s'au putut împotrivi la tendințele de cucerire a puternicilor noștri vecini.

Turcia, Monarchia Habsburgilor și Rusia și-au disputat pe rînd și de odată domnia asupra provinciilor Romîne și cu toții cunoaștem cum Romîni au căzut cu toții sub dominația Turcească și apoi, cu cît puterea Turciei scadea cu atît Austria și Rusia se întindeau, de au luat mai bine de jumătate din provinciile romîne.

A crede și a susține cum că vre una din aceste mari puteri vecine națiunii Romîne, au avut vre-o dată sau pot avea în prezent bune intenții pentru mărirea și înflorirea națiunii romîne am face o mare greșală.

Turcia, cînd a putut, ne-a cucerit și ne-a supus: nu ne-a pus în libertate nici-o-dată de bună voie. Austria a o-

cupat o bună parte din provinciile locuite de Romîni și în nenumărate rînduri a încercat a pune mîna și pe Moldova și pe Valahia și, dacă n'a putut, n'a fost vina ei; în două rînduri a reușit să rupă de la noi cîte o provincie. La 1718 prin pacea de la Passarowitz a răpit Valahiei Oltenia, pe care în urma unui război nenorocit cu Turcii a fost nevoită să o deie înapoi, la 1736, prin pacea încheiată la Belgrad. Mai târziu rîpește de la Moldova fără război ci numai din pricina slăbăciunii Turciei și a ticăloșiei diriguitorilor ei una din părțile cele mai frumoase ale Moldovei, Bucovina, prin tratatul de la 7 Mai 1775 care răpire a fost făcută fiind complice și Rusia, cum se dovedește din documentele publicate de Hurmuzaki.

Rusia, creștina și pravoslavnică Rusia, eliberatoarea popoarelor de sub jugul păgîn, de la atingerea Romînilor cu ea, de la Petru cel Mare, a făcut cele mai mari silinți pentru a pune mîna pe țările romîne. În războiul cu Turcii în timpul Ecaterinei Rușii, ocupînd țerile romîne au pus pe locuitori să facă jurămînt că „*ae bună voie s'au supus sub stăpînirea Măriei sale*“ (a Ecaterinei)

În 1806 Rușii să războiesc cu Turcii pînă la 1812 și ca condiție de pace Rușii cer stăpînirea asupra Valahiei și a Moldovei iar *sora noastră* Franca cedează împăratului Alexandru prin tratatul de la 1807 de la Erfurt amîndouă țerile Romîne. Iată și articolul prin care Napoleon I-iu ne hărăzește Rusiei: „*Find-că împăratul Rusiei,—în urma revoluțiilor și a schimbărilor cari zguduie imperiul otoman și'l pun în neputință de a da garanții îndestulătoare pentru persoana și averea locuitorilor Moldovei și Valahiei și nici ieste speranță ca asemenea să fie date pentru viitor, garanții—și-au întins marginile împărăției sale pînă la Dunărea și au unit cu ea Moldova și Valahia, și nu poate recunoaște integritatea imperiului Otoman de cît cu această condițiune, apoi împăratul Napoleon încuviințază această întrunire și întinderea granițelor imperiului rusesc pînă la Dunărea“ 1).*

1). Zinkeisen VII pag. 584. Comp. Dimitri de Bonkharov la Russie et la Turquie Paris, pag. 66. După A. D. Xenopol, Vol. I. Războaiele dîntre Ruși și Turci. pag. 204.

Se ştie sfârşitul nenorocit ce a avut acest război pentru Romîni: prin iel Moldova a pierdut aproape jumătate din teritoriul său — a pierdut Besarabia.

Prin tratatul de la Akerman ţările romîne ajung adevărate vasale Rusiei ¹⁾, care vasalitate că întări şi completează mai tare la 1829 prin tratatul de la Adrianopole ²⁾.

Dacă am făcut această scurtă privire retrospectivă, ie numai pentru a redeşteptă în mintea cetitorilor lungul şir de fapte foarte bine cunoscute lor de încercările pe cari le-au făcut vecinii noştri pentru a ne cuceri şi a-i face să vadă că intenţia de-a ne stăpîni nu a lipsit vecinilor noştri precum fac mulţi filo-ruşi de la noi căutînd să arete bună-voinţa Rusiei pentru ţerile romîne sau cum acum fac unii partizani ai triplei alianţe căutînd să arate neinteresarea Austriei de ţerile romîne, precum face d-l senator I. N. Şoimescu în cartea sa „*Romînia, Rusia şi întreita alianţă*“.

Dacă vecinii noştri nu se deosebesc în intenţia de-a ne stăpîni fără îndoreală că nu ne putem încrede în prietenia şi bunăvoinţa lor, înse în tot-de-a-una trebuie să avem înaintea ochilor deosebirea ce poate fi între dinşii.

Trebuie să luăm bine aminte cari sînt, prin situaţia lor, mai primejdioşi nu numai pentru statul romîn, dar şi pentru naţiunea romîna; care din vecini ar avea putinţa a ne nemici nu numai ca stat, dar chiar ca naţiune.

De aceea ie bine ca să-i cercetăm în tendinţele ce au şi au avut fie-care asupra Romînilor şi cîta putinţă are fie-care din vecini de a-şi putea realiza aceste tendinţi.

Dominaţiunea Turcească pentru Romîni a fost grea şi chiar nesuferită, cu toate acestea nici o dată Turcii n'au atentat la naţionalitatea noastră. A le plăti tribut, a da zaharaua trebuincioasă oştilor turceşti, a satisface lăcomia de bani şi de jaf a diregătorilor turci aceasta ieră toată tendinţa lor. O dată acest nesăţiu de

1). Vezi A. D. Xenopol. vol. II Războaiele di'ntre Ruşi şi Turci, pag. 402
2). Idem pag. 36-42.

banî mulțamindu-li-l, limba, beserica și obiceiurile noastre au fost respectate. Dar de Turceia ne-am despărțit pentru totdeauna prin un lanț de popoare și în starea de slăbăciune în care se află nu mai gîndește de cît la șubredaiei existență, de aceea frica Romînilor de Turci au dispărut pentru vecinicie. Nu tot așa din nefericire ie cu Austria și Rusia.

Austria fără îndoială nu s'a lasat încă de frumosul vis de a deveni stăpîna pe Romînia liberă și a supune pe toți Romîni coroanei Habsburgice și noi Romîni încă nu știm ce ne așteaptă în viitoriu, de aceea ie bine să examinăm tendințele Monarhiei vecine. Impărăția Austriei nu ie un stat național ci ie alcătuită din un complex de popoare diferite între iele prin rasă, limbă, religione și cultură. Germani, Unguri, Poloni, Romîni, Slavi diferiți prin limba și religione ea : Bohemi, Ruteni, Sîrbi, etc. nu sînt uniți între ie de cît prin coroana Habsburgică. Un asemenea complex de naționalități nu se mai vede nicăiri de cît numai în peninsula Balcanică. În o împărăție așa de peștrită cum ie cea Austriacă, unde se vorbesc atîtea limbi, unde trăiesc atîtea naționalități, ușor putem înțelege cum Austria nu poate fi o mare primejdie pentru limba și naționalitatea unui popor. Dinastia Habsburgilor deși înfațoșă împărăția germană și deși Nemții dădeau cîrma politică în Austria cel puțin pîna la 1866, ierău însă prea puțin în Austria pentru a putea avea o influență distrugătoare asupra limbei și naționalității diferitelor popoare. Tendința Austriei de-a pune mîna pe țerile romîne nu ieră și nu putea să fie ștergerea limbei noastre asimilarea noastră cu poporul german ; ci ieră pe de-o parte mulțămirea deșertăciunii dinastiei de a-și mări posesiunile, deșertăciuni pe cari le au toate dinastiile din toate țările, iar pe de altă parte mulțămirea unor trebuințe economice și comerciale. De aceea pe lîngă încercările politice de-a cuceri țările romîne, Austria a încercat a le cuceri economiceste, precum propunea la 1856 profesorul de economie politică Stein de-a procedă cu țerile noastre. „monopolul navigațiunei pe Dunăre ; canalizarea rîurilor interioare ; exploatarea minelor și a pădurilor prin companii privilegiate ; așe-

zarea capitalurilor austriace în principate în tot soiul de întreprinderi productive, stabilirea de poște telegrafuri și diligențe; colonizarea progresivă a țării și mai ales întinderea cea mare a jurisdicțiunei consulare¹⁾.

Unde stă primejdia în asemenea tendință? Fără îndoială că în „*colonizarea progresivă a țării*“, dar această tendință ie nerealizabilă pentru monarhia Austriacă. Cu cine ieră să colonizeze Romînia? Cu Slavi? Fără îndoială că nu Austria ar fi facut această nebulie de-a căută să slavizeze niște provincii ale sale tocmai la hotarele sale despre Rusia. Cu Nemți? Dar această ie cu neputință, căci de abieă sînt vre-o trei milioane de Nemți în toată împărăția.

Dar canalizarea rîurilor, exploatarea minelor, stabilirea de poște, telegrafuri etc. însamnă introducerea civilizației apusene și prin urmare naționalitatea noastră nu poate fi amenințată de-a fi nemicită ci din contra de-a fi civilizată. Primejdia cea mare ieră că *în loc de-a se putea întemeia în țările romîne o burghezie romînă se întemeia o burghezie nemțască*. Și pentru a dovedi mai bine cele ce am spus să aruncăm o privire asupra provinciilor romîne supuse monarhiei vecine. Bucovina răpita de la Moldova la 1877 a avut mult mai puțin de cît Besarabia a suferi de tendința de deznaționalizare și dacă în Bucovina se petrece vre-un proces de deznaționalizare, apoi primejdia nu ie atît din partea Nemților cît din a Slavilor — a Rutenilor. Din contra Nemții au întemeiat în Bucovina o civilizație, au creat școli din cari limba romînească nu ie exclusă. Cernăuții posedă o universitate cu mult superioară universității de Iași prin instalații și dotații. În Transilvania și'n celelalte provincii romînești nu numai că Romîniile nu și-au pierdut limba și naționalitatea, dar au fost în stare sub stăpînirea Austriacă să-și dezvolte o cultură proprie, curat națională, cultură pe care ne-au trecut'o nouă Romînilor de dincoace de Carpați, prin

1). L'Autriche dans les principautés danubiennes. Paris 1848 pag 37. După A. D. Xenopol Resb. între Ruși și Turci pag. 256.

care s'a făcut renașterea noastră. Fără cultura și deșteptarea noastră venită de la Romîinii supuși Austriei nu se știe ce am fi ajuns. Acesta ie un punct foarte însemnat pe care nu trebuie să-l trecem cu vederea, că *sub stăpînirea Austriei se poate dezvoltă o civilizație și chiar o cultură națională a popoarelor supuse.*

Să ne punem chiar în ipoteza nefericită, că și România a-zi liberă ar fi căzut sub dominațiunea austrieacă și să vedem dacă naționalitatea noastră ar fi fost în primejdie. Romîinii ar fi numărat atunci în împărăția Austrieacă aproape 9 milioane și ar fi ajuns unul din cele mai tari popoare din Austria. În așa condiții nici nu mai poate fi îndoială că Romîinii n'ar fi fost tratați pe picior de egalitate și de sigur că dualitatea Austro-Ungară ieră silită să se prefacă în trinitate. Deja Bohemia cu mult mai mică și de origină slavă a obținut concesiuni însemnate și ie sigur că în curînd are să fie admisă pe picior de egalitate în conducerea statului *Austria prin mulțimea popoarelor din care ie alcătuită, prin dezvoltarea civilizației și a culturii în acestor popoare, se transformă pe nesimțite într'un stat federativ în care dezvoltarea și civilizațiunea popoarelor să se facă liber. Dar în o federație nu poate fi o primejdie pentru o naționalitate.*

Din această expunere nu urmează că noi să dorim o înglobare la Austria : departe de noi o asemenea idee. Belgienii deși știu că Franța ie o țară civilizată, deși scriu și vorbesc chiear aceea-și limbă ca Francezii, deși sînt în aceea-și stare de dezvoltare economică, tot doresc mai bine să trăiască ca Belgieni de cît a fi anexați la Franța, cu atît mai mult noi Romîinii cari n'avem comunitate nici de limbă, nici de rasă, nici de religie cu Nemții, care n'avem mai ales o dezvoltare economică destul de puternică, noi nu vom putea dori nici odată o înglobare la Austria. De cît cercetîndu-ne vecinii și căutînd să vedem unde sînt primejdiile mai mari, trebuie să analizăm lucrurile așa cum sînt, pentru ca în caz *cînd am fi siliți a alege* să ne putem da samă care din toți inspiră mai puțină primejdia pentru existența neamului nostru.

Să trecem la Rusia. Rusia de la atingerea ieii cu Romîinii de

la Petru cel Mare pînă la 1876 vecinic s'a arătat că eliberatoarea noastră de sub jugul păgîn și deși la fie-care atingere ne-au încolțit destul de bine pentru a ne face să vedem limpede ce înșamnă dominațiunea țarismului, totu-și diplomația rusască a știut prin rublele sale, prin amestecul său în luptele noastre din năuntru, prin agenții săi, în fie-care ocaziune să ne facă să uităm trecutul și punîndu-ne înaintea felurite momeli să lucrăm în interesul țarismului și a diplomației rusești și în paguba noastră. Astăzi chiear Rusia nu încetează de a ne pune diferite momeli spre a cădea în capcana ei, rublele ei, poliția și emisarii ei cutrieră țara și de aceea nu ie de mierare că Rusia numără mulți partizani în toate clasele noastre sociale. Din nenorocire înșă-și populația rurală are încă destule simpatii pentru Rusia, cum s'a dovedit în ultimele răscoale țărănești. Dar să facem o scurtă ochire asupra procedurilor întrebuintate de către diplomația și țarismul rusesc, eliberatorul creștinilor, spre a vedea tendința ce au avut față cu noi Romîni.

Nici un război pe cari l'au purtat Rușii cu Turcii nu l'au făcut de cît pentru eliberarea creștinilor iar nici de cum pentru cuceriri, dar la sfîrșitul fie-cărui război despoia pe Turcia de cîte-va din provinciile sale. Totdeauna cînd uneltiau prîntre popoarele supuse Turciei, să dea ajutorul lor Rusiei în potriiva Turcilor, totdeauna o făceau pentru ca acele popoare să-și capete autonomia și îndată ce oștile rusești intrau în acele provincii, autonomia să prefăcă în supunerea la Rusia.

Chiear Petru cel Mare, cu toate că pentru întăia-și dată Rușii veniseră în atingere directă cu Romîni și aveă tot interesul ca Romîni să nu-i cunoască planurile de cucerire, spre a-i putea atrage, totu-și nu s'a sfiit de a stipulă supunerea Moldovei prin tratatul de la 1711 între ei și Cantemir. Ieată cîte-va din articolele acelu tratat :

Art. I. „Țara Moldovei cu Nistrul să-i fie hotarul și Bugagul cu toate cetățile tot a Moldovei să fie ; numai de-o dată prin cetăți se șază Muscalii oșteni pînă s'a întemeia țara, iar apoi să lipsască oastea moschicească“.

Art. VIII. „Zece mii de oaste să fie gata în țară și împărăția să le deie leafă din vistieria împărătească din Stolîța“¹⁾. Ce mai înșamnă autonomia țării când prin cetăți ierau să fie oști moschicești și când oastea întreagă ieră să fie plătită de împărat și prin urmare în atîrnare de iel. Clauza că oștile rusești au să ocupe cetățile „până s'a întemeia țara“ nu avea nici o garanție, căci de la Ruși atîrnă să se pronunțe când s'a întemeiat țara, ceea ce nici o dată nu ierau să tacă. De la început deci vedem o identitate perfectă în procedare față cu țările romîne atunci și cu Bulgaria la 1878 : Armată rusască, oști naționale conduse de Ruși. Apoi în acel tractat se prevăd o mulțime de puncte cu privire la ocîrmuirea din lăuntru țării, ceea-ce dovedește că Rusia avea intenția de-a se amesteca de-a dreptul în trebile noastre ca într'o provincie supusă iei.

Indată înse intențiunile Rusiei se dau și mai bine pe față în războiul sfîrșit prin pacea de la Belgrad și deși în condițiunile de pace cereau : „Recunoașterea Moldovei și a Valachiei ca principate neatîrnate sub protectoratul Rusiei,“ totu-și când oștile rusești ocupară Moldova, generalul Münnich impuse Moldovei o organizare care numai neatîrnată nu făcea țara. Dăm aici în întregime „ponturile“ lui Münnich, căci sînt foarte caracteristice și arată tendința Rusiei chiar de la început și cum știu Rușii a se purta cu un popor îndată ce au ce-vă ce-vă putere asupra lui.

1). Să fie Moldovenii credincioși cu toată inema împărăției Rusiei.

2). Să nu aibă Moldovenii respundenție cu neprietenii împărăției Rusiei.

3). Boerii pribegi cu Grigorie Vodă să se întoarne în țară într'un an : iear carele nu va veni să nu aibă iertare.

4). Două-zeci de mii de oaste să armeze țara și să o hrănească și să șadă prin tîrguri pe unde s'ar socoti.

1). Ioan Neculcea p. 337 după A. D. Xenopol Răzb. între R. și T. pag. 23

5). Trei mil de salahori să nu lipsască peste toți anii, să lucreze pe la cetăți la ce ar trebui.

6). Pentru oamenii de oaste ce vor fi bolnavi, să cheltuească cu dinșii la apică, să le dea oțet și usturoi.

7). Ofițerii ce vor fi cu acele două-zeci de mil de oaste, ieară-și să le dea ce le-ar trebui.

8). Moscal, Grec sau alți oameni străini să nu încapă la nici o diregătorie în țară, ei numai cu neguțitorie.

9). Cîți boieri și cîți slujitori ce n'ar fi la vre-o diregătorie să încalce să meargă cu toții la oaste, și leafă să le dea împărăția. Iear birul și nevoia țerei ce le-ar fi partea să-și dea.

10). Nouă-zeci de pungi de bani să deie poclon lui Münnich acum.

11). O sută de pungi de bani să dea masă lui Münnich în toți anii, (care bani făcea 12,000 de galbeni, de aur, ungurești. Galbenul umbla patru lei pe această vreme).

12). Nimeni să nu tăgăduască bucate sau haine sau bani turcești sau grecești că cu capul lor vor da samă.

Asupra purtării Rușilor și organizării ce au dat'o Moldovei, ieată părerea cronicarului Ioan Neculcea :

„Aceste ponturi au dat Münnich boierilor, și le-așis, că de nu vor primi așa, va da foc tîrgului ; și i-au făcut cu de-a-sila de-au iscalit că se întîmplase și boierii de nu se învoieă, și au iscalit toți. Care mai pe urmă veți vedeă la ce au ieșit cinstea lui Münnich, că vinul cel unguresc dulce s'au făcut venin amar și risul plîns, și voia cea bună, groază și frică. Și oh ! oh ! oh ! bogăția sărăcie, și lipsă și blastăm, și osîndă vecinică neuitată și neîncheșată.“ *)

Intențiunile și tendința Rusiei se dau cu totul pe față în vremea Ecaterinei, căci nu numai caută să pună mîna pe principatele romîne, dar caută a le da o organizație așa felu că în scurt timp aceste principate să nu se mai cunoască din guverniile rusești și

*) Răzb. între R. și T. 59—61.

boierimea țerei capătînd mîna liberă de-a jefui și exploată norodul se supune cu bucurie și hărăzesc țara puternicei împărătese. Prin agenții rusești, prin uneltirile boierilor și ale clerului înalt care serveau de uneltă agenților moscoviți, Ecaterina reușește a căpăta jurămîntul de supunere nu numai de la căpiteniile țerei, dar de la fie-care locuitoriū în parte de prin orașe și din sate. Ieată acel jurămînt din care să vede lămurit că țerile romîne renunțau la suzeranitatea turcească pentru a se supune cu desăvîrșire Moscalului :

„Ieu cel mai de jos numit, mă jur și mă făgădulesc înaintea a tot prea puternicului Dumnezeu și sfintei sale Evanghelii, că ieată voiesc și sînt datorin ca cel ce m'am *supus de bună voie sub stăpînirea Măriei sale*, întru tot milostivei Domniei mele imperatrița Ecaterinei Alecsievniî, însuși stăpînițoare a toată Rusiea... ca păzesc, din adevărată inema mea, datoria cea credincioasă a supunerii Rusiei : supuinđu-mă întru toate fără de nici o pricinuire *la orînduețele acele, cari după puterea cea înaltă a Măriei Sale vor fi hotărîte în toată țara și legăturilor acelora, cari de obști tuturor și osebit mie, se cade a le păzi*, în tot chipul făgăduiesc, ca un adevărat creștin cu suflet nefațarnic; toate cele după putința stărei mele oastei întru tot milostivei Doamnei mele (care iese rînduită spre apărare și șprrijineala credinței ce se află suspinînd sub jugul Moametaniilor) să fac ajutor în întrarmare și slujbe, socotînd pe vrăjmașii armiei Rusiei chiar ca pe vrăjmașii miei. Iear la sfîrșit să mă port pe sîne-mi cu chip ca acesta : ca un rob credincios și bun și supus a Mariei Sale, după cum iese cu vrednicie și se cade și după cum ieu înaintea lui Dumnezeu și a judecării lui cei strașnice pot se dau respuns. Și întru încheierea acestui jurămînt al meu, sărut cuvintele mele și crucea Mîntuitorului meu Amin⁽¹⁾.

Ce ne așteptă supunerea la Rusiea se vede din organizarea dată țărilor, în care sistemul cel mai despotic și mai reacționar domnește :

1). „Arch. Rom.“ pag. 131, după Res. între „R. și T. pag. 68“.

1) La ocărmuirea țerii să fie aristocrație, adică să se aleagă 12 boieri mari din starea întâia, cari se fie cu aceeași cinste și nume de boierie precum și mai înainte, începînd de la vel Logofăt.

2) „Di'ntr'acești boieri, 6 să cerceteze și să hotărească numai judecățele, iar 6 să adune dăjdiile țerii și se caute celealalte pricini, cîte vor fi, și acești 12 boieri să fie șezători în Iași.

3) „La toate ținuturile să se rînduiască ispravnici cîte 2, unde vor fi mici ținuturile, unul stringător dajdiilor și purtător de grijă altor pricini. Iear unde vor fi mari ținuturile cîte 4, ieară-și cu asemenea rîndueală, și aceștia să fie aleși din starea cea de a doua a boierilor.

4) „Boierii curței cele de al doile și al treilea ce se socotesc a fi vechi ale țerei (osebit de cele ce se cuvin Domniei) și zapcii cei d'întăiu și a doile și a treile să fie după rînduiala cea de mai înainte; înse din feciorii de boieri să se aleagă zapcii, ca pri'ntr'aceasta să se silească a deprinde rîndueala curței și a ocărmuirii, și cîte puțin să se înnalte la cinstea boieriilor, cîți vor fi vrednici. Iear cîți din feciorii de boieri vor remineă întru obiceiuri rele, și nu se vor sili ca să deprinză învățatura bunei ocărmuirii, nici de cum să nu se înnalte la treptele boierilor, ca să nu se strice buna ocărmuire. Dar ieară-și să nu remine în starea și rîndueala țerănească, ci să trăească fără supărare, hrănindu-se din veniturile moșiilor lor, și di'ntr'alte osteneli ce vor face.

5) „Toți boierii ce vor fi aleși la ocărmuirea țerii, atît acei 12 cît și cei de al doile și zapcii, și ispravnicii ținuturilor, cînd vor vra să între la slujbe, întăi să facă jurămînt, cum că vor sluji cu dreptate, fără vicleșug, atît împărației cît și patriei și cum că vor păzi credința și cătră împărație și cătră patrie.

6) „Ocărmuirea și slujba numiților boieri, tuturor de obște să fie hotărită numai într'un an, sau în trei ani, începînd de la anul nou, zi întăiu a lui Ghenare. Iear la împlinirea hotărîtei vremi să-și dele samă pentru slujba ce au făcut și să o părăsască, după care ieară-și prin alegere să primească alți boieri ocărmuirea țarei toată partea boierească pe rînd; înse cei vrednici de ocărmuire, măcar de vor fi și neamuri scăpătate.

7) „Aleși ocîrmuirei la sama ce vor da, după împlinirea vremei, de se vor vădi cu încredințare cum că au făcut viclesug sau jafuri întru a lor ocîrmuire, prin știință, unii ca aceștia să cază cu totul din cinstea dregătoriiilor, și nici odata să nu fie priimiți la nici o dregătorie, nici la ocîrmuire nici la altă slujbă cît de mică, ei să trăească după rîndueala feciorilor de boieri ce vor fi nevrednici precum s'a aretat la al 4-lea pont.

8) „Între judecătorii ce vor fi atît la Iași cît și la alte tîrguri și ținuturi, să fie și cîte un pravilar sau din partea politicească sau din partea bisericească, om cu știință din destul la hotărîrea pravilelor, ca toate judecățile să se hotărască după dreptate pe pravili.

9) „Fiind că până acum din nestatornicia ocîrmuitorilor, ierau și judecățile nestatornice și în multe chipuri se făceau hotărîrile, uneori răsămîndu-se la obiceiuri a pămîntului, alte ori la pravili, și aceste iearăși prefăcîndu-se după voința fie-căruia, din care pricină nu iera nici odată statornică hotărîrea judecăților, ci celor mai mulți pricinuitoare de mari pagube și stingeri cu cheltuecele cele neconteuite; drept aceea atît obiceiurile pămîntului cîte nu se împotrivesc pravilelor, cît și pravilele cele ce sînt încredințate de mulți împărați și legiuitori, să se alătoreze cu obiceiurile pămîntului și cu această ocîrmuire de aice, să se alcătuească toate în scris: și să se iscălească de cătră toți, întărîndu-se și de cătră prea puternica împărăteasă.

10) ...Judecățile ce s'au hotărît în trecutele vremi, cîte vor fi drepte după rîndueala judecăților celor de mai înainte, să rămîie statornice; iear cele nedrepte să se judece a doua oară, după rîndueala ce se va face de acum înainte.

11) „Să se iete un general cu o tumă de oaste, cît va fi din destul pentru paza marginilor țerei, carele să fie așezător în Iași și de aici să rînduească oastea pe la margini.

12) „Slujba cea di'ntăiu a generalului să fie ocîrmuirea oștilor, ce vor fi de paza țarei, atît de străini cît și de locuitori. **A doua, prin mijlocirea lui să se trimită la visteria împărătească dăjdiile țerei.**

13) „Pe boierii ce vor fi aleși la ocîrmuire fie-care cu hotărît nume de boierie *generalul să-î îmbrace cu caftan.*

14) „Mademurile ce se vor afla în pămîntul acesta să fie în sama generalului și generalul să rînduească la slujba lor pe care va socoti vrednic, sau din străini sau din pămîntenî.

15) „Toate pricinele țerei ce vor vra să se arete cu anaforale la prea puternica împărăteasă să se trimeată prin mijlocirea generalului.

16) „Din feciorii de boieri sau și din alți pămîntenî, cîți vor voi să între la oșteasca rîndueală, să nu fie opriți aflîndu-se vrednici“¹⁾.

Dar organizarea Valachiei ie și mai caracteristică :

1) Țara noastră să se facă *tot una cu eparhiile ce stăpînește-prea puternica împărăție a Rusiei* și la vremea păcii ce se va, face, nici ca cum să nu se lase să cază țeară-și la tirăneasca cea di'ntăiu a Agarinenilor.

2) „De vreme ce locul nostru, din nestatornicia Turcilor, au căzut sub desevrșita neorînduială, ne rugăm *ca să se așeze în țara noastră legile și rînduecele Rusiei pe deplin.*

3) „Să se rînduească în țara noastră ca să se facă oaste de țară 20,000 de oșteni, însă 15,000 pedestrime și 5,000 călarime și să se ție din veniturile țerei ; iear artileria ce ar trebui cu cele trebuincioase ale ieî, ne rugăm ca să ni se dea de la împărăteasca milă, cum și la vreme de războiu să trimată împărăția ajutor ce ar trebui spre apărarea țerei. Iear hrana oștei să se dea din țară, și să poată intra în boeriile oștii și Munteni mari și mici, ca să se deprindă cu ale războiului.

4) „După ce vor veni în țara noastră ofițeri împărătești, să se facă sfat și socotiri, și să se facă cetăți la părțile ce ar trebui, din veniturile țerei.

5) „Veniturile țerei . . . să se îndrepteze acum *după rîndueala Rusiei*, cum și pentru vamă să se facă un izvod nou *după rîndueala Rusiei.*

1). „Arch. Rom.“ p. 202, după „Res. între R. și T.“ p. 81—85.

6). „Partea mirenească și bisericească să fie *sub îndreptarea Sf. Sinod după obiceiurile Sf. Bisericii din Rusia*; și să aibă stăpânire mănăstirile asupra țiganilor și a moșiilor, după afiorosirile creștinilor și după hrisoavele domnești cari să se și mai întărească.

7) „Din veniturile țării să se facă academii de epistimii, meșteșuguri și limbă.

8) Fiii și casele boierilor celor mari și al doilea să câștige privilegiile lor și să se împărtășească și din mila împărătească.

9) „Judecătorii cari se vor rîndui pe la ținuturi și orașe, să fie jumătate *Munteni*.

10) „Boierii cum și alții ce vor cere voie să meargă la Rusia, să fie slobozi, să nu se oprească de cătră guvernul locului.

11) „Să fie volnici cei din țară ca să neguțitorean pe la alte împărății, pe la care solii împărătești ce vor fi pe a acele locuri să-î apere ca pe niște *Moscali*; și cei străini aducînd lucruri de altă țară și cumpărînd de acele de loc, ce vor fi cu polovenie, să se vămuească ca la împărăția Rusiei și să nu se amestece nici la chivernisala locuitorilor ce s'ar face prin neguțitori, afară de cei ce sînt însurați aici în țară.

12) „(conține o cerere de ușurare în plata datoriilor). Se hotărăște apoi ca în Muntenia 4 boieri să fie în fruntea trebilor, și volnicie să se deie la acești 4 boieri ca să judece, să hotărăască, cărțile lor să aibă putere, ispravnicii ținuturilor să se supună acestora cum și toată țara la orî ce poronci. Iear *generalul să poată porunci acestor 4 boieri la orî ce ar avea, avînd volnicie ca să-î și oprească*“¹⁾.

Țara să fie supusă, banii noștri să meargă la visteria împărătească, să ținem oști pentru trebuințele împărătești, să avem în capul țării un general rus care să dispună de țară după plac, să fim judecați de judecători ruși, biserica supusă sinodului rusesc și prin urmare introducerea limbii rusești în biserică, ieată situația pe care ne-o hărăzeă Rusia prin împărăteasa Ecaterina.

1). „Arch. Rom.“ pag. 211—214, după „Răzb. între R. și T.“ p. 88—89.

Și pentru aceasta ce căpătam în schimb? O ocîrmuire oligarhică din o aristocrație pe care generalul rus o „îmbracă cu caftan“, căruia îi dă mîna liberă de a jupui norodul cu singura condiție ca întăiu să facă jurămînt că vor păzi *credință cătră împărăție*. Cît privește introducerea civilizației, dezvoltarea economică, comercială și culturală, nimic, absolut nimic. Contele Rumantzov spune Mitropolitului: „Că toate cele privitoare la școli le las întru bună socotința a Prea-sfinției tale... iear cît pentru limba cea grecească, ieu neîntrînd în cercetare...“ ¹⁾. Un singur punct al civilizației ne dăruiește politica rusască, acel punct ie civilizația poliției rusești: „și de acum înnainte, ori cine va veni de afară și va găzdui la vre-o casă, gazda să fie dator să înștiințeze pe starostele său în-dată pentru acel oaspe, cine și de unde iese și cu treabă au veni și starostele să facă știre dumi-sale Agăi și *de-l va primi gazda și-l va luă în în chizășicia lui*, Aga să înștiințeze pe d-lui pol-covnicul și pe Prea-sfinția sa Mitropolitul“ ¹⁾.

Această politică s'a urmat și se urmează permanent de țarism și de diplomația rusască. În războiul ce-l au Rușii cu Turcii între 1806—1812 nu mai ie vorba de protectorat, de o autonomie închipuită a principatelor, ci de înglobarea lor definitivă la împărăția moscovită și numai mulțămîta îndărătniciei Turciei și evenimentelor din apusul Europei am scăpat numai cu pierderea Basarabiei. Și măcar nu întrebuițau o purtare mai omenească pentru a atrage pe locuitorii țerei. Suferințele Romînilor din partea Rușilor sînt neînchipuite, iear cînd locuitorii se plîng generalului Kutuzov că nu mai pot îndurà aceste suferințe, iel le răspunde că: „*le va lasa ochii pentru a plînge*“ ²⁾. Aceste cuvinte în adevăr sînt caracteristica dominațiunei rusești. În războiul următoriu între 1827—30, purtarea rușilor fu așa de neomenoasă, de tâlhărească și apăsătoare pentru locuitori că treceà toate marginile selbătăciei celei mai nepomenite: „Suferințele, zice Sf. Marc Girardin, sînt mai

1). „Arch. Rom.“ p. 234 după „Răzb. între R. și T.“ p. 90.

1). „Arch. Rom.“ p. 233.

2). Zinkeisen l. c. VII p. 712, după „Răzb. între R. și T.“ p. 212.

pre sus de ori ce descriere. Nici-o-dată n'a fost o mai înspăimîntătoare nimicire de ființi veșuitoare.

„Dări de tot soiul, zahareă, vite, belicuri, aceste sînt relele obicinuite a le războiului; trebuie adaus la aceasta b rbaria soldatului rus și mai ales tradițiile cele mai nerușinate ale furtului pri'ntre ofițeri. Unii vînd mîncarea soldatului și apoi o pun în sarcina satelor; alții vînd finul cailor și' l teau cu deasila de pe moșii. Aiurea se înștiințază pe generalul Zeltușin că boierii nu mai aveau boi pentru a face c r turile. *„Ei bine zise tel, să se injuge pe boieri!“* și dacă boierii nu fură injugați, țeranii au fost. *Barbați și femei sînt puși la care, avînd drept conducători niște Cazaci care nu cruțau nici bățul, nici vîrfurile lancei. Peste 30,000 de Romîni sînt luți de la lucrarea cîmpului pentru a sluji ca vite de tras.* Cei mai fericiți fugeau în munți, unde nu aveau altă hrană de c t scoarța copacilor. Și în mijlocul at tor nedreptăți, o adincă descurajare inn dușea ori ce plîngeri. Mitropolitul Valahiei Gregorie fu surgunit în Besarabia, pentru că ceruse mila n valitorilor; ie drept că tel se opusese că clerul să fie smuls de la altare, pentru a merge să care munițiunile de război. Guvernul rus respunse la aret rile ce i se făcuseră : *Nu ne pasă de a ști cine fac slujbele, oamenii sau dobitoacele, numai c t ordinele să fie executate.* Dezordinele, delapidările și în sfirșit lăcustele aduseră foametea; ciuma se ivi în urmă, adusă prin mizerie, prin carele pline de răniți și prin însp im nt toarea mortalitate a boilor gr m diți fără prevedere sau c zind de osteneală pe drumuri, pe cari le umpleau cu leșurile lor descompuse. Aceste ierau bine-facerile fag duite de Wittgenstein în numele Augustului său st p n : jefuirea, foametea și ciuma, treime moscovită, oferită la inchinarea Rom nilor“¹⁾.

Vine apoi regulamentul organic, care după tractate trebuia să fie făcut de adunările principatelor, ins  Rușii, ca și cum ar fi avut st p nirea asupra principatelor, il redactează la Petersburg, pentru a da țerilor o legiuire, care să nu le îndepărteze de guberniile

¹⁾ „Souvenir de voyage“ I. p. 255 după „Răzb. între R. și T.“ II. p. 45.

rusești. Apoi adunările țării au fost chemate numai a revizui a acel regulament. Dar în ce chip? Mai întâiu principatele erau ocupate de oști rusești, apoi președintele comisiei în loc de a fi Mitropolitul țării după obicei îl era un agent rus (Mințiaki) și „găsindu-se un boier Văcărescu, tare să protesteze în potriua acestei călcări a unei deprinderi străvechi, *„zei fu dat în judecată ostășască și surgunit din țară“* ¹⁾.

„Alți patru boieri bătrîni ce se uniră la această protestare banul Bălăceanu, logofătul Cîmpineanu, banul Văcărescu și vornicul Buzoianu, *prin o adevarată minune pîreră toți patru în acela-și sîmes'ru, înaintea închiderei adunării!*“ ²⁾ De sigur adevarată minune moscovită!! Cu toate aceste ticaloșii, cu toate că prin o asemenea purtare în comisioanele de revizuire a regulamentului nu mai rămîneau de cît instrumentele de revizuire ale Rusiei, care făceau tot ce poțea iea, totu-și nu s'a mulțămît cu atîta, ci a introdus tîlhărește fără știrea comisioanelor un articol prin care ori-ce umbră de neatințare a principatelor dispărea.

Sentimentele de dreptate și de umanitate ce călăuzește pe țarism și pe diplomația rusă le-am văzut destul de limpede în ultimul război, cînd noi Romîni am fost aliații Rusiei, cînd am fost un factor foarte însemnat în reușita izbînzii lor și drept mulțemită ne au răpit pentru a doua oară bucata din Basarabia ce o căpătaserăm la 1856. Se vede încă mult mai bine în purtarea față cu Bulgaria, pe care scoțînd'o de sub dominația turcească voiesc a o încătușa pentru vecie în lanțurile robiei moscovite.

Ce însemnează dominațiunea moscovită o știm din ceea ce am suferit noi înși-ne și din care n'am expus aici de cît cîte-va specimene, dar avem încă exemple vii în ceea ce sufăr Polonia și Romînia Besarabeni. În Besarabia, nu numai că nu s'a introdus nici o cultură, nici o civilizație și starea lor de civilizație și de cultură ie tot aceea-și ca înainte de 1812, dar chiar naționalitatea romînă ie pusă în primejdie de a dispărea. În beserică s'a oprit

1). Regnault l. c. p. 169 după Res. între R. și T.

2). Heliade „Protectorat du Czar“ p. 22.

cu desăvîrșire a se mai ceti romînește, ei numai rusește, la judecări nu ie învoit a te apăra în romînește.

În școli nu se aude un cuvînt în limba romînă și pe cînd înnauntru imperiului rusese populația rurală zace în cea mai completă ignoranță, acum de curînd s'a decretat înființarea a o mulțime de școli în Nordul Basarabiei unde populația romînă ie mai deasă, școli în cari să se predele *numai rusește*, pentru a putea rusifica și populațiunea rurală singura mai rezistentă la asimilația rusească. Boerimea prin favoruri și amenințări aproape s'a rusificat, iar cei care au căutat să reziste acestui proces de rusificare au fost trimiși spre a-și găsi mormîntul în ghețurile Siberiei, precum s'a întîmplat cu Mavrocordat, Sterie etc., și după informațiunile ce le avem și celălalt Sterie ie pe cale de a merge să caute mormîntul fratelui său. Apoi sate de romîni întregi sînt luate și duse tocmă în fundul Caucazului, iar în locul lor sînt așezate colonii rusești, și pentru o națiune compactă ca a Rușilor care numără peste 60 milioane de Ruși ie ușor a coloniza nu o provincie ca Basarabia, ei o țară mult mai mare, chiar toată Dacia. Dacă ie vre-o primejdie pentru pierderea naționalității romîne în vre una din provinciile subjugate, apoi de bună samă primejdia cea mai mare ie pentru Romîni de sub dominațiunea rusească.

Ie un fapt de cea mai mare însemnătate că Romîni din Basarabia sînt cei mai noi deslipiți din trupul țerei noastre, abiea de la 1812 și cu toate acestea ori ce nădejde de a se mai vedea alipiți cu noi ne lipsește.

Cînd vorbim de Romînism, de iridenta romînă vorbim de Bucovina, de Transilvania, deși această din urmă n'a făcut nici-o dată un corp împreună cu noi, iar de Basarabia care acum o sută de ani iera patria noastră, unde am purtat nenumărate răboaie, unde am avut cetăți, unde sînt mulțime de remășiți glorioase a strămoșilor noștri, nici măcar îndrăznim să vorbim! Pentru ce? Pentru că știm că Rusia ie mormîntul popoarelor, mormîntul libertății și a civilizației. Precum un părinte care-și pierde copilul plînge la mormîntul său fără speranță de a-l mai revedea, așa Mol-

dova perzîndu-și iubitul său copil Besarabia în mormîntul împărăției țarului a pierdut speranța de a-l mai vedea alipit la sinul său.

Ieată o prea frumoasă pagină relativ la pierderea Basarabiei a eminentului nostru istoric dl A. D. Xenopol :

„Catastrofa lui Napoleon în Rusia, care făcù în curînd pe Alexandru dominatorul Europei, împiedecă cu totul ori ce încercare a Porței de a reveni asupra unui fapt implinit și așa „sosînd ziua fatală a expirării convenției, după tractat, ce trebuie fiește care să trăească unde ieră să remiie definitiv, ceasurile acelea au fost de plîngerî un timp de neuitat pentru că poporul cu cîrdul, ca turmele de oi, încinsese toată marginea Prutului, de la un capăt până la altul, mergînd și viînd de prin sate și de prin tîrguri septămîni încheiete, cu luări de ziua bună de la părinți, de la frați și de la rudenii cu cari crescuse și viețuise împreună până în vremea aceea, cînd se despărți unii de alții pentru totdeauna“¹⁾. Și întradevăr, se despărțise pentru totdeauna Besarabia de Moldova ; de îndată ce încăpuse în ghiarele colosului moscovit iea iera moartă pentru Moldova și sărutarea ce i se dăduse fusese sărutarea cea de pe urmă. De atunci Prutul volbură ape amărîte prin lacri mele locuitorilor ambelor sale maluri și deveni „riul blăstămat“ ale cărui valuri vor însemna despartirea unui neam.

„Acuma se dădea pe față adevărata țintă a Rusiei față cu țările romîne. Lupta pentru dîsele nu fusese întreprinsă spre a le înapoi libertatea împilată de Turci, ci pentru a le supune propriei sale stăpîniri, pentru a schimbă suzeranitatea turcească cu dominarea moscovită. Dacă până acum Rusia păstrase o tăcere calculată asupra viitoarei poziții a principatelor, cu luarea Basarabiei iea documentă într'un mod neîndoielnic că scopul iei ieră înglobarea țărilor de la Dunăre în întinsa iei împărăție.

„Dar cu ce drept venea iea să facă ast lucru? Rușii se constituiesc apărătorii noștri, și se luptă cu Turcii pentru a scăpa pe coreligionarii lor de sub jugul unei puteri păgîne ; prin urmare iei

1). Manolachi *Drăghici* l. e. II p. 94 Aut. iese contimpuran evenimentelor.

veneau în potriua Turcilor și în ajutorul nostru, Ierau dușmanii Turcilor și aliații noștri. Apoi spre a se despăgubi de la Turci pentru războiul ce'l purtase, Iei Ieu o parte din acele țeri a căror proteguitori se declaraseră ! Procedare neauzită ! dar pentru Ruși nu Ieră ce-vă afară din orinduiteală. Iei se deprinseseră a încălcă tot ce se numește drept cu prilejul împărțirii Poloniei, națiune cu mult mai mare și mai însemnată de cât a noastră și se exercitase în asemenea răpiri și cu împrejurarea încorporării Crimeiei. Ierau să se oprească înaintea unui popor ce-i mai mult o sumă de cât o colectivitate de indivizi ?

„Dar ori cum a judecat și va judecă lumea această răpire a Besarabiei, din punctul de vedere al Romînilor Iea Iește și remîne o crimă—și anume crima cea mai mare, destrucțiunea formei de existență celei mai înnalte pe pămînt, a naționalității. În relațiunile internaționale unde numai cât forța predomină, unde nu există un organ care să facă ca dreptul să fie respectat, fie-care popor Iește judecătorul suprem al intereselor sale. Dacă interesul Rusiei Iește de a supune lumea întreagă împărției sale, al nostru nu mai puțin sfînt, Iește de a ne plînge de încălcările suferite, de a protestă în contra ori-cărei încercări care tînde a destruge forma particulară de viață ce I-a plăcut soartei a imprimă poporului nostru ; și dacă lupta pentru existență dă celui mai tare izbînda asupra celui mai slab, cel puțin Iea dă și acestuia puțința rezistenței, a luptei în potriua elementului cotropitor ; și mai la urmă dacă forța răpune dreptul, cel puțin remîne dreptul, cel puțin remîne acestuia mîngîierea de a fi privit ca jertfă, pe cînd forța imbracă în totdeauna figura unui calău.

„Răpirea Besarabiei ar fi trebuit să învețe pe Romîni un lucru : că dacă există vre un pericol pentru existența Ior ca nație, acesta va veni de la Nord ; dacă Iește vre un element adevărat dușman al elementului romîn Iește acel rusesc, care nu diu înțimplare, din neîngrijire pune în pericol existența noastră, ci Iucreează cu conștiință la destrugerea Iei. Acest pericol l'au simțit toți RomîniI acei ce și'au Iubit într'adevăr poporul și cari au bine

meritat de patria lor. Toată dezvoltarea noastră națională ieste datorită luptei neîmpăcate în contra acestui element cotropitor, luptu în mare parte susținută cu ajutorul apusului. In asemenea împrejurări a face politica rusască ieste a da noi înși-ne arma în mînelucigașului, ieste a trădă interesele cele mai sfinte ale cauzei romîne“.

* * *

Dacă țarismul moscovit ie cea mai mare primejdie pentru neamul romînesc, dacă iel ie mormîntul naționalității și civilizațiunii popoarelor ce cad în ghiarele sale, dacă Monarhia Austriacă fără a fi bine-voitoare și neînterisată nu poate fi primejdi-oasă nici naționalității, nici libertăților nici civilizațiunii noastre, fără îndoială că Romîniî trebuie să facă toate silințele de a respinge Resaritul barbar, reacționar și destructor și a se apropriea mai mult de Apusul civilizât și fatal în prima linie de vecina noastră Austria.

Din nefericire, ~~cu un nou factor~~ ~~intervine~~ pentru a tulbura relațiunile noastre cu Apusul civilizât și mai ales cu Austria. Acel factor ie natiunea maghiară. De la așezarea Ungurilor în Europa Romîniî de peste Carpați a avut a suferi foarte mult de dominațiunea maghiară. Au fost vremuri grele, vremuri de restrîște în cari au suferit și Ungurii și Romîniî, năvălirile Tătarilor și ale Turcilor le au suferit de o potrivă și unii și alții și cu toate că aceste suferinți ar fi trebuit să-i aproprie, Romîniî vecinic au avut a suferi pe lângă năvăliri și împilarile Ungurilor.

Nobilimea romîna de peste Carpați s'a stins. s'a maghiarizat de veacuri, cum fac în deobște toate nobilimile, cum face acum cea din Basarabia, iear natiunea romîna n'a remas reprezentată de cît prin clasa țerănească.

După ce Ungurii și Romîniî de peste Carpați au scăpat de sub dominațiunea turcească, clasa romîna, țerănimia, de oare-ce nobilimea dispăruse în nobilimea maghiară, a avut de susținut o luptă crîncenă și permanentă pentru existența sa. Pentru Romîniî Ungurii nu ierau un popor care-i apăsa numai politicește, ci Ungurii

ierau și nobilii feudali iear Romîinii, iearu servii (iobagii) lor. Din acest punct punct de vedere mari deosebiri între iobagii unguri și romîni nu ierau.

Cînd ideile liberale au cuprins apusul European, cînd aceste idei au străbătut și în Austria, mișcarea culturală care a precedat răsturnarea feudalismului s'a simțit și a influențat și pe Romîinii de peste Carpați înaintea cu mult de a se simți la Romîinii din principatele dunărene. De aceea vedem mai ales în Ardeal la sfîrșitul veacului trecut și la începutul veacului în care trăim rădicîndu-se din clasa țărănească o pătură cultă. Desființîndu-se iobăgia și introducîndu-se formele liberalo-burgheze în Austria și Ungaria și neputîndu-se forma din clasa țărănească o burghezie romîna capitalistă și industrială, totu-și s'a format o burghezie de cultură, alcătuită din profesori, avocați, medici etc. Această burghezie romîna făcea o concurență destul de serioasă semenei sale, burgheziei ungurești, cel puțin în țerile locuite de Romîni. Burghezia de cultură ungurească nu putea să sufere o asemenea concurență și-i venea mult mai la îndămîna ca să-și găsească locuri sigure și în provinciile locuite de Romîni, pe cari le pretindeau ca ale lor. Acest duel de concurență se vede de la începutul veacului, dar pe cît timp Ungaria însă-și politicește avea o pozițiunea inferioară în monarhia austriacă, Austria nu îngăduia pe Unguri să-și joace mendrele chiar cum ar fi voit iei și mai puneă un frîu lăcomiei și tendițelor ungurești.

Din nenorocire pentru Romîinii de peste Carpați, prin evenimentele de la 1866, Ungurii sînt admiși în conducerea afacerilor statului pe picior de egalitate, iear provinciile romîne afară de Bucovina sînt lăsate Ungariei ca făcînd parte integrantă din statul Unguresc. Burghezia ungurească ajungînd stăpîna politicește peste provinciile locuite de Romîni a căutat prin *intervenția statului* să înlătoreze concurența burgheziei romîne. Inse aici nu putea fi vorba de un tarif vamal de oare-ce concurența nu iera nici industrială nici comercială, nu putea fi vorba nici de o lege prin care să se oprească oamenilor de peste graniță de a face

profesiunea de medic, avocat, profesor etc., de oare ce provinciile romîne sînt supuse coroanei Sf-lui Stefan. Pe de altă parte statul unguresc fiind un stat constituțional le iera cu neputință Ungurilor ea printr'un ucuz să oprească pe Romîni de la asemenea profesiuni. Neputînd într'un chip fătîș și direct a întervenî spre a îndepărtă concurența Romînilor, burghezia maghiară întrebuintază acel sistem cunoscut al tuturor burgheziilor europene, acel sistem de prigoniri și vexațiuni de tot-feliul prin cari de multe ori reușese mult mai bine, de cît chiar prin o măsură pe față, prin o intervențiune directă a statului burghez. Pentru a înțelege ce trebue să sufere frații noștrii de peste Carpați din aplicarea acestui sistem vexatoriu, n'avem nevoie a ne transportă cu mintea acolo, ie destul să ne uităm ce să petrece chiar la noi în Romînia liberă, să observăm la ce sistem de prigoniri sînt supuși nu străinii neamului nostru dar Romîni, cari n'au fericirea de a fi din pătura cîrmuitoare, și de a nu fi de acelea-și vederi cu dînsa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fiind politicește stăpîni Ungurii peste Romîni, de aici vom înțelege mijloacele pe cari burghezia ungurească le va întrebuintă asupra celei romîne spre a o îndepărtă de la toate funcțiunile publice și de la exercitarea tuturor profesiunilor. Mai întăiū vor căută ca justiția să fie în mîna Maghiarilor și pentru aceasta nici măcar n'ar avea nevoie de o lege specială, ie destul numai ca guvernul unguresc din sistem să nu numească Romîni în nici o funcție judecătorească, ci numai Unguri sau renegați romîni. Acești judecători la rîndul lor *nu vor voi să știe romînește*, în cît spre a cîștigă cauza apărarea va trebui făcută în limba maghiară, avocații romîni care nu vor ști ungurește de la sine vor fi înlăturați, cei ce vor ști înse vor puteă cu succes fi concurați de Unguri, de oare-ce înpricinații nu mai au nici un motiv de a merge la un avocat Romîn, căci apărarea orî cum va fi neînțeleasă de dînsii. Dacă mai adăugim că magistrații unguri din acela-și sistem vor da dreptatea aceluî care va fi apărăt de avocat Ungur înțelegem cum toată concurența ie îndepărtată. In școală acelea-și pri-

einii dau naștere aceluia-și sistem, statul unguresc de va înființa școli va impune programul său, limba de predare va fi cea ungurească, natural că profesorii vor trebui să fie Unguri, pe de altă parte prin acest sistem se va împiedeca pe viitoriu dezvoltarea a-acelei burghezii de cultură pr'ntre Romîni, căci copii romîni fiind siliți să-și aproprieze cunoștinți într'o limbă străină, grea, barbară care nu se potrivește de loc cu limba romîna și cu geniul tuturor limbelor Europene civilizate va trebui să întrebunțeze de trei ori mai mult timp pentru a căpăta acelea-și cunoștinți ca un Ungur. Prin urmare o imposibilitate de concurență în viitoriu. Romîni, la rîndul lor, pentru a îndepărtă aceste greutăți se vor organiza, vor stringe bani pentru a-și crea școli din fonduri particulare în cari să-și capete cunoștințele tot așa de bine și tot așa de răpede ca și Ungurii; dar Ungurii prin intervenția statului vor putea închide unele din aceste școli particulare, în unele localități nu vor lăsa să se înființeze, deși au fonduri de un milion, iar pe celealalte le vor reglementa așa feliu în cît limba maghiară să fie obiectul de căpetenie și să absoarbă mai multe ceasuri pe săptămîna de cît toate celelalte obiecte luate împreună.

Fiind opriți și alungați de pretutindenii, Romîni se vor refugia la beserecă și se vor pune sub scutul ieii. Sub masca de școli rituale, pentru a învăța cultul și dogmele bisericeii ortodoxe, Romîni vor înființa asemenea școli unde vor căpăta pe lîngă cunoștința dogmelor și a ritului ortodox și celealalte cunoștințe, cel puțin acele ce privesc literatura și filosofia. Pentru a îndepărtă pe Romîni și de aici, pentru a nu se putea ridică o pătură cultă care se concureze pe cea ungurească, se vor amestecă fățiș în alegerile de episcopi, vor întrebunța toate sistemele de ingerinți și corupțiuni pentru a pune în capul Beserecei Ardelenesti creaturi ungurești, renegați ai neamului romîn. Ieată întregul sistem unguresc, de care cu drept cuvînt se plîng frații noștri de peste Carpați.

Că concurența între burghezia romîna de peste Carpați și

burghezia maghiară le pricina duzelului înverșunat și neîntrerupt a acestor două națiuni se vede destul de lămurit din emigrațiunea colosală a Romînilor din pătura cultă de peste Carpați, aci la noi în Romînia liberă, de îndată ce Ungurii prin pozițiunea lor superioară în stat au fost în stare de a împiedeca concurența Romînilor, emigrațiune care are de pricină pe lângă persecuțiunea Ungurilor, mai ales găsirea unui loc pentru asigurarea existenței. Acest fapt se adeverește încă și mai bine prin aceea că între țeranul și proletariul romîn și între țeranul și proletariul ungar nu se petrece nici o luptă, nici un duel, din contra: aceștia duc între dînșii o viață prietenească. Dacă țeranul și proletariul romîn urește pe Unguri, apoi uresc pe nobilul proprietariu și pe fabricantul ungar care-i exploatează munca sa precum și țeranul și proletariul ungar îi urește, numai că muncitorii romîni poate îi uresc mai mult prin faptul agitațiunei păturei burgheze romîne care le arată numai în Unguri pe exploitatorii lor și le spun că „dacă ar scăpa de ie, ar scăpa și de exploatare, și prin faptul că acești exploatatori sînt deosebiți de ie prin rasă, limbă și religione.

Din pricina acestei situațiuni create păturei culte romînești, o ură, o dușmănie de moarte s'a stabilit între națiunea romînă și cea maghiară.

Romîni, cari văd că singura pricină care-i împiedecă de a avea o pozițiune în provinciile lor, sînt Ungurii; cari văd că, de ar lipsi dominațiunea ungurească, ie ar putea trage tot folosul ce le-ar da situațiunea lor de clasă dirigitoare în stat, au ajuns fatalmente la un patriotism exagerat și chiar șovinist și fac totul, închid ochii asupra tuturor mijloacelor cari le-ar da autonomia și prin urmare conducerea afacerilor în provinciile lor. De aceea își întore privirile împrejur asupra tuturor țerilor cari i-ar putea ajuta spre a-și dobîndi autonomia. Austria, din timpul cînd Ungaria a luat precumpănire în stat, nu poate să „ieie pe Unguri de piept spre a le zice: „destul“; căci Austria are un vrăjmaș de moarte la resărit care-i amenință existența într'un chip permanent și nu poate să se dușmănească cu Ungaria, care prin dezlipirea ie de

Austria ar putea desface cu totul împărăția Habsburgilor. Apoi Austria ie zdruncinată înăuntrul îei înse-și prin mișcarea naționalităților, mai ales prin mișcarea Cehilor și nu poate să se amestece în o mișcare identică în Ungaria. Pentru aceasta Romîniî din Ardeal cu toate protestațiunile de zel și supunere ce le fac zilnic cătră casa Habsburgică, își au ochii lor nu ațintiți spre Viena ci în altă parte ; și Ungurii știu foarte bine aceasta. Romîniea liberă ie un centru, un simbur, în jurul căruia se grupează toți Romîniî supuși pentru a ajunge la îndeplinirea aspirațiunilor și a idealului lor, dar Romîniea din nenorocire ie prea mică, prea slabă pentru a putea aduce la îndeplinire *singură* acest ideal iubit tuturor Romîniilor și Romîniî supuși își dau foarte bine samă de acest fapt.

De aceia Romîniî supuși, fără a pierde din vedere un sigur moment acest punct de razim, Romîniea liberă, își întore privirile spre resărit, peste Prut, la vrăjmașul de moarteal Austro-Ungariei și al întregului Apus civilizât. Așa că din pricina acestei stări de nesuferit, a acestei apăsări nesocotite a Romîniilor de către Unguri, nu puteau Romîniî supuși să nu cerceteze care ie vrăjmașul Ungurilor și care din pricina acestei vrăsmășii le ar putea întinde o mînă de ajutoriū și deci faptul acesta făcū să se nască pri'ntre Romîniî supuși simpatia pentru împărăția ruscă.

Din această pricină Ungurii, cari persecutau pe Romîniî numai pentru supremația în stat, pentru a-i înlătură de la concurență, începură a vedeă în Romîni un element primejdios existenței lor, care în momente de grea cumpănă ar putea trece în partea vrăjmașului și ar căută să-i strivească. Lupta pentru concurență se prefăcū în una pentru existență. De aici cunoscutul șovinism unguresc se înflăcărează mai tare și îei decretează stingerea neamului romînesc din statul maghiar. De aici vor pleca o nouă serie de măsuri: renegații romîniî vor căpătă tot felul de recompense, ziaristiî și luptătoriî pentru cauza romînească vor fi aruncați în temniți; școala și besereca, cetățuile romînismului din Ardeal, vor fi ținta în care Ungurii își vor îndreptă toate loviturile, și pentru

a putea reuși mai bine în sistemul de distrugere a națiunii române și a maghiarizării ei, vor decretă, cum au făcut în anul acesta, înființarea de școli fröbeliene în care copiii români să fie luați de la vârsta de trei ani și învățați ungurește. În mersul acestei lupte patimile și ura s'au dezvălit din ce în ce mai mult și de o parte și de alta în cît acum au ajuns la punctul culminant. Și fiind că Maghiarii au stăpînirea de fapt în stat, înțelegem cum toate urmările acestei urii și patimi au venit numai asupra Romînilor, înțelegem dar cît de nesuferită s'a făcut viața în regatul Sf-lui Ștefan acestei pături de Romîni, cu atît mai nesuferită cu cît e mai cultă și mai conștientă de interesele sale, și acest sistem de distrugere să resfrînge acum și asupra păturilor de jos.

În această luptă, în acest război de distrugere a neamului românesc putem noi sta reci și nepăsători? Fără îndoială că nu. Nu numai din punct de vedere umanitar nu putem suferi o asemenea barbarie, dar avem chiar mari interese, după cum am zis mai sus, nu numai ca națiunea romîna din provinciile sub-jugate să nu dispară, dar chiar să se alipească la Romînia liberă.

În același timp înse mai avem un interes cu mult mai mare: de a nu primejdui existența, libertățile și civilizațiunea Romîniei libere, a acestei Romîni care, să nu se uite, ie *singurul punct de sprijin și singurul loc de adăpost* pentru Romîni supuși.

Chestiunea Transilvaniei și simpatiile Romînilor supuși sînt o pîrghie puternică pentru diplomația și politica rusască de a-și urmări planurile sale de cotropire în Europa, iar șovinismul și necumpătarea Ungurilor ne-ar putea face într'un moment de supra-escitare a ne perde cumpatul și a ne arunca în brațele Rusiei, pentru a ne pierde și pe noi și pe Romîni supuși și ajută astfel ca barbaria și despotismul asiatic să străbată pînă în inima Europei.

Pe cîtă vreme chestiunea religioasă a putut mișca popoarele, Rusia a luat în mînă acea chestie și a mînuit-o cu multă ghibăcie, întrebuintînd-o pentru a-și zdrobi protivnicii și a înghiți popoarele cari se încredeau în tea sub masca pravoslavniciei. Astăzi

chestiunea religioasă nu mai are putere :astă-zi chestiunea naționalităților, a libertății, a stărei economice ie singura în starea mișca națiunile și popoarele, de aceea și Rusia spre a-și ajunge scopul său aceste chestiuni le agită pe rînd sau și de o dată în țerile pe cari și-a pus ochii.

În acest scop, numai dacă slujește interesele sale, se asociază și încurajază pe patrioți, pe revoluționari, pe complotiști, ba chiar urzește iea comploturi prin agenții săi acolo unde-i vine la socoteală. În Polonia, de exemplu, pe lîngă că se dădea ca sprijini-toarea desidenților ortodocși, dar se înfătoșă și ca apărătoarea constituției Poloniei, și a sprijinit acea partidă aristocrată care susținea anarhia sprijinită de constituția de atunci contra celelalte partide care voea *stabilirea unei ordine* în statul polon, pînă ce în sfîrșit a pus ghiara pe dînsa și i-a dat *ordinea* moseovită. Actualminte în Bulgaria dă sprijin tuturor complotiștilor și urzește prin agenții săi tot felul de comploturi în contra principelui și a guvernului. În Serbia sprijini venirea la putere a *partidului radical*, care are simpatii pentru Rusia, pe cînd dînsa a casa nu îngăduie manifestarea celui mai moderat liberalism! Dar în România? A face tabloul uneltirilor rusești la noi, ar trebui volume, destul că aceeași tactică o urmează și la noi, care tactică din o mulțime de împrejurări prinde rădăcini. Ne aducem aminte cum la 1848 s'a amestecat în revoluția Romînilor, a încurajat în aspirațiunile lor spiritele cele mai revoluționare de pe atunci pentru a da revoluțiunei un caracter pe care nu'l aveă numai spre a-și ajunge scopul de a ocupa principatele și de aici spre a puteă merge să înnăbușască revoluția liberalilor și patrioților unguři a restabili în Austria reacționarismul și autoeratismul. În urma învingerei revoluției de reacționarism, nici revoluția Romînilor Ardeleni în potriua Ungurilor nu puteă să mai dele vr'un bun rezultat.

Actualminte Rusia are un cîmp foarte deschis pentru uneltirele sale în România. Prin faptul că pe tronul Romîniei ie un rege

de origină germană și de religiune catolică, iea agită spiritele și face propagandă prin spionii săi și prin uneltele sale pentru o dinastie pămînteană și de rit ortodox. Inșă-și presa rusască nu să sfiște de a denunța ortodoxiei că pe tronul Romîniei ortodoxe stă un rege ieretic și această dragoste pentru ortodoxie ajunsese la culme în 1887 cu ocaziunea sfințirei Mitropoliei de Iași, cînd strigau că ortodoxia ie în primejdie „că regele catolic a sfințit (?!) besereca, iar publicul indignat a părăsit biserica în corpore“. Văzînd înse că chestiunea dinastiei străine și de rit catolit nu prea mișcă pe Romîni, au întors'o pe republică. De acum înaintea liberala Rusie, va întrebuița legiunile sale de agenți pentru agitarea chestiei republicane, fără a încetă un singur moment a aretă că pricina tuturor relelor în țara noastră ie că „*Neamțul stă pe tronul Romîniei*“.

O altă chestie care a servit și care va servi cu mult succes pentru agitațiile rusești în țara noastră ie starea economică neînchipuit de proastă a țeranului romîn. Cine nu știe, partea ce au luat'o agenții ruși în răscoalele țerănești din 1888, cînd țeranii pe lîngă dare de pămînt cereau alungarea „*Neamțului*“ și întemeierea domniei pămîntene cu principele Cuza? Dar în această privință avem și o mărturisire oficială a prim-ministrului Roseti de atunci, care ieră în pozițiune să cunoască lucrurile bine, că în acea răscoală „a lucrat mînă străină“.

Chestiunea înse de căpetenie și permanentă care remîne Rusiei pentru scopurile sale ie chestiunea naționalităților. Transilvania, Bucovina etc., ieată momeala care ne-o arată neconținut spre a se servi de noi la planurile sale de a putea dezmembră pe Austro-Ungaria și a pătrunde iea pînă în centrul Europei, ferindu-se înse a spune un singur cuvînt că ne-a sfășiat trupul țerei rîpîndu-ne de două ori Besarabia și că aprcape un milion de Romîni se sting în lanțurile robiei și în reacționarismul asiatic. Ieată programul comitetului panslavist din Moscova după ziarul engles „*Times*“ : „*Transilvania cu o parte din Ungaria meridională și Bucovina vor fi date Romînic*“ înse cu condiție :

1). „Ca oștirea romînească să jure *credință și supunere țarului Rusiei*“.

2). „Ca Romîni să înlocuiască dinastia lor de astăzi cu altă dinastie ortodoxă“.

3). „Ca besereca romîna să se *închine bisericii moscovite*“ ¹⁾.

Cu alte cuvinte vecinii noștri sînt foarte darnici, ne dau pe Romîni din Austria și chiar o parte din Ungaria, cu singura condiție însemnată ca să ne închinăm cu toții lor, să trecem cu toții sub stăpînirea țarului.

Pe principiul naționalităților nădăduște foarte mult diplomația rusască de a-și ajunge planurile. Prin faptul că Austria ie alcătuită din o mulțime de naționalități, Rusia caută a învrăjbi aceste naționalități, pentru a se răzvrăti una în potriua alteia și apoi a putea ie interveni, a pune în parte mîna pe fie-care și a pătrunde în inema Europei. Dezmembrarea Austro-Ungariei în situațiunea actuală, pe cît sistemul actual al țarismului domnește în Rusia, însemnează ajungerea țarismului a tot puternic la Viena și de acolo despotismul, reacțiunea și bîrbaria va dicta asupra Europei culte, civilizate și liberale. Atunci remas bun, civilizație, libertăți și aspirațiuni mai înalte! Și cînd ne gîndim că spre a ajunge acolo, trebuie să treacă întăi peste noi și peste toată civilizațiunea noastră! Cînd ne gîndim că țara noastră ie în drumul țarismului spre a ajunge la cel mai frumos ideal al său,—Constantinopolul, toata grija unui viitoriu întunecat ne cuprinde! Austria a înțeles această primejdie și spre a putea oprî colosul de la nord de a o nemici s'a aruncat în brațele Germaniei.

Germania, știind că Austria disparînd toată Europa va fi amenințată de întunerecul barbariei și cu atît mai mult ie, a oferit tot sprijinul său Austriei, la care apoi s'a alipit și Italia dînd naștere triplei alianțe în jurul căreia se grupează și micile popoare mai mult sau mai puțin expuse lăcomiei moscovite.

La această alianță a popoarelor civilizate, la această ligă de

---

1). Șoimescu „Romînia, Rusia și întreita alianță“.

rezistență a civilizației înotriva barbariei, a libertății înotriva absolutismului și reacționarismului, Romînia are datoriea a se alipi, cu atît mai mult cu cît ie a cea di'ntăiu țintă a întinderii moscovite, cu atît mai mult cu cît în lunga barieră defla Baltica la Marea Neagră, di'ntre civilizația europeană și barbariea asiatică, Romîniea formează o bună parte din această barieră.

Prin dezvoltarea spiritului național, prin progresele democrației, prin influența din ce în ce crescîndă ce o capătă în stat masele populare a diferitelor națiuni, cari n'au nici un interes de a se dușmăni una pe alta, împărăția austriacă s'ar desface de la sine sau s'ar transformă, cum am zis mai sus, într'o federație întemeietă pe respectul naționalităților și atunci visurile Romînilor s'ar îndeplini ori prin alipirea cu noi a Romînilor supuși, ori dezvoltîndu-se liber și nesupărați de nime. Dar pricina de căpetenie care face pe Austria să trăească în forma actuală ie tocmai primejdiea ce o simte Europa și chiar naționalitățile din Austria în despotismul țarismului; fiindcă Austria ie un factor însemnat care oprește pe Rusia de-a înnaintă spre apusul Europei, Europa n'ar îngădui și chiar naționalitățile din Austria nu ar putea dori dezmembrarea ie spre a cădea mai ușor sub dominațiunea moscovită. Noi Romîni chiar cu toată dorința ce-am aveă a se dezmembră Austria, n'am putea-o voi acum, căci am fi expuși a fi pierduți cu totul. Și spre a termina cu acest ordin de idei nu mă pot opri de a aduce aici cîte-va bucăți ale lui Fr. Engels, unul din teoreticii și criticii istoriei cei mai însemnați din Europa, a căruia profetii în materie de istorie și de politică n'au dat greș până acum :

„Situatiunea europeană de astă-zi ie dominată de trei fapte: 1) de luarea Alsaciei-Lorenei de către Germania, 2) de tendința țarismului rusesc spre Constantinopol, 3) de lupta din ce în ce mai fierbinte în toate țerile între proletariat și burghezime, luptă a cărei termometru ieste pretutindenea mișcarea socialistă ce merge crescînd.

„Cele două di'ntăiu hotăresc gruparea de astă-zi a Europei

în două lagăre. Răpirea Alzaciei-Lorenei face pe Franțiea aliata Rusiei în potrive Germaniei; amenințarea Constantinopolului de către Ruși face pe Austria, chiar și pe Italia, aliatale Germaniei. Numai două împrejurări au oprit până acum izbucnirea acestui război înfricoșat: întâiu progresele neauzit de răpezi ale tehnicii armelor, care face ori-ce model nou-născocit nefolositoriu, înainte de-a fi putut fi introdus măcar într'o armată, și al doilea nesiguranța desăvârșită: cine va ieși biruitoriu din acest război uriaș.

„Toată primejdicia unui război universal încetează înse atunci cînd prin o schimbare în Rusia va putea poporul să puie capăt politiceii tradiționale de euceriri a țarului și să se îndeletnicească cu interesele sale cele mai de căpetenie, cari sînt peste măsură de primejduite, în loc de-a se îndeletnici cu visuri de domnie asupra lumii.

„In ziua aceea pierde Bismarck pe toți aliații săi împotriva Franției, aliați pe cari i-i dă numai frica de Rusia. Nici Austria nici Italia n'au interes să scoată din focul unui război uriaș castane pentru Bismarck. Imperiul german cade din nou în izolarea sa, în care, după vorba lui Moltke, nime nu-l iubește și fie-care se teme de dînsul, urmare firească a politiceii sale. Atunci apropierea între Rusia care s'ar lupta pentru libertatea sa și între Franțiea republicană ar fi tot atît de potrivită cu starea ambelor țeri cît și de neprimejdioasă pentru starea generală a Europei; atunci și Bismarck, sau cel ce va urmă după dînsul, va gîndi de trei ori înainte de-a începe un război cu Franțiea, cînd nici Rusia în potrive Austriei, nici Austria în potrive Rusiei nu l'ar asigura din flanc, cînd și una și alta se vor bucura de înfrîngerile lui și cînd nu se știe de-ar putea dovedi singur pe Franceji. Căci atunci toate simpatiile ar fi pentru Franțiea, și în cea mai rea împrejurare aceasta n'ar mai pierde și altă întindere de pămînt. Deci în loc de-a căuta război, imperiul german ar găsi nesuferită starea-i de izolare, ar căuta o împacare sinceră cu

Franșia, și s'ar înlătură înfricoșata primejdie a războiului, *Europa ar putea să se desarmeze*, și mai mult ar fi în câștig din toate Germania.

„Austria pierde în aceeași zi îndreptățirea-i istorică pentru a trăi, adică nu mai ie o barieră în potriua mersului rusesc spre Constantinopol. Dacă Bosforul n'ar mai fi amenințat de Rusia, atunci Europa pierde ori ce interes de-a vedea trăind acest complex de popoare atât de împetrișat. Tot atât de neînsemnată va fi atunci așa numita chestie a orientului, adică domniea Turcilor peste țeri slave, grece și albaneze; încetează și cearta pentru cheile Mării negre, pe cari atunci nime n'ar putea-o monopoliza în potriua Europei. Maghiarii, Romîni, Serbii, Bulgarii, Arnăuții, Grecii și Turcii ar ajunge în sfîrșit în stare să-și reguleze neînțelegerile lor fără amestec din afară, să-și hotărască fie-care țara lui și să-și întocmască așezămintele interne cum vor crede mai bine. Se va areta atunci lămurit că numai țarismul, care sub manta liberării acestor popoare le întrebunța pentru scopurile sale de domnie asupra lumii — a fost cea mai mare piedecă la autonomia și gruparea liberă a popoarelor și a bucăților de popoare ce locuesc între Carpați și marea Egee“.

Tot în această ordine de idei Engels scrie un răvaș lui I. Nădejde, în urma evenimentelor ce au avut loc cu prilejul venirei regelui în Iași la sfințirea Mitropoliei, în care arată tendințele Rusiei cu privire specială asupra Romînilor :

„În adevăr, noi cu toții vedem în față-ne aceeași piedecă uriașă care oprește dezvoltarea liberă a tuturor popoarelor, și a fiecărui popor în parte; dezvoltare fără care nu am putea nici să ne gîndim la revoluția socială, nu tocmăi să o săvîrșim în toate țerile, ajutîndu-ne unii pe alții. Această piedecă iese vechea sfîntă alianță a celor trei ucigași ai Poloniei, alianță cîrmuită de la 1815, de cătră țarismul rusesc, și ținută până în zilele noastre cu toate sfezile trecătoare ce-au avut loc *între aliați*. La 1815 alianța a fost întemeiată în potriua spiritului revoluționar al popo-

rului francez : la 1871, fu întărită prin rîpirea Alzaciei și a Lorenei de la Franția, rîpire care făcù din Germania roaba țarismului și din țar cîrmuitorul Europei ; în 1886, alianța iese ținută pentru a înnăbuși mișcarea revoluționară în lăuntrul celor trei împărății, cererile naționale cît și mișcările politice și sociale ale muncitorilor. Rusia bucurîndu-se de o poziție strategică, în cît ie mai peste putință a fi cucerită, țarismul rusesc formează sîmburile acestei alianțe, rezerva cea mare a reacțiunii europene. Căderea țarismului, nemicirea acestui vis reu care apasă peste Europa întregă, iese după noi cea di'ntăiù condiție pentru dezrobirea națiilor din mijlocul și din resăritul Europei. Țarismul căzînd, puterea nelegiuită reprezentată acum prin Bismarck, lipsită de sprijinul său cel mai puternic, va cădea și iese ; Austria se va desface în bucăți, pierzînd singura pricină de viață ce mai are : datoriea de-a împiedeca prin existența sa pe țări de-a înghiți națiile împrăstiate de la Carpați și din Baleani ; Polonia va înviea din nou ; Rusia mică va putea să-si aleagă în libertate legăturile sale politice ; Romîni, Maghiarii, Slavii de la amieză-zi, liberi de ori-ce amestec străin, își vor putea regula între dînșii treburile și hotarele lor ; în sfîrșit aleasa nație a Rușilor mari va putea să îndeplinească nu cuceriri nefolositoare iese, dar de folos țarismului, ci adevărata-i menire civilizatoare în Asia și își va dezvăli în legătură cu apusul însemnatele-i facultăți intelectuale în loc de a-și jertfi sîngele cel mai prețios în spînzurători și la catarga.

„Afară de acestea, D-voastră Romîni trebuie să fi cunoscînd țarismul, ați suferit în destul prin regulamentul organic al lui Kisseleff, prin înădușirea răscoalei de la 1848, prin rîpirea de două ori repetată a Besarabiei, prin năvăliri fără număr în România, ca și cum țara ar fi fost un simplu popas rusesc pe drumul spre Bosfor ; *prin siguranța că neatîrnarea națională a Romîniei va încetă pe dată ce s'ar îndeplini visul țarismului, cucerirea Constantinopolului. Până atunci țarismul vă momește aretîndu-vă Transilvania românească pe minele Maghiarilor ; pe cînd tocmai*

țarismul o ține deosebită de România ; dacă mine despotismul din Petersburg ar cădea, poimîne n'ar mai fi în Europa nici o Austro-Ungarie".

1891 Ianuarie 15.

(Sfârșitul în No. viitoriu).

L. YENIAMIN

Un osîndit

O searbădă lumineă chilia'i luminează,
Pe cînd un bătrîn preot pe un scaun dormitează...
Se roagă pentru... dînsul și iel ce face? Unde-i ?
Un zingănit de lanțuri lung, fioros răspunde...
Sermanul, ieată'l colo... trîntit pe niște paie,
Ii tremură tot corpul... o stranie văpate
Din ochii lui se varsă și par'că se sfîrșește...
Dar ieată'l se rîdică, se uită lung, vorbește :
—,O cer senin albastru, o stele selipitoare,
Pămînt ce porți cu tine podoabe uimitoare
Și tu al zilei rege și tu regina nopței,
Adio, vă pierd urma sub vâlul negru-al morței !
Să mor ! gîndul acesta spăimîntătoriū m'apasă...
Să simt cum fierul rece pe gîtul meu se lasă,
Cum capul jos îmi cade cu un șivoiū de sînge,
Cum mi se întore ochii, cum ziua 'ncet se stinge...
Ce moarte fioroasă de soartă mi-a fost dată !
De-o mie de ori înse, ideea că sînt tată
Mai mult sufletu-mi stringe, mai mult mă chinuește !
Copiii miei ! departe de-acel ce vă iubește,
Depart de-al său sprijin ce vă veți face oare ?
O pieptul mi se frînge și inema mă doare !
Ieu nu vă las aice de cît un pătat nume :

Să fiți aretați pururi, cu degetul de lume ;
 S'agonisiți cu lacrimi amarul greu al pîinii,
 Priviți de ori și cine mai reu de cît chiar cîinii,
 Să auziți cum toții vor zice cu venin
 „Feriți-vă de dînșii sînt fi de asasin“
 Va izbucni atunci în voi o vijelie
 De desperare cruntă, turbare și mînie ;
 Veți blestemă și ceasul în care v'ați născut !
 Și meritați aceasta ? Dar oare ce-ați făcut ?
 Denaturată mamă : Tu iești, nu ieu de vină
 Că iei acuma poate, cerșesc mila străină !
 Așa ie, te-am dat morței, ieram în dreptul meu
 Tu ți-ai trădat bărbatul pentru amantul tău !
 Și voi, pentru aceasta mă osîndiți ! voi, cari
 Mai vinovați ca mine, doșiți fără muștrare
 Greșeli nenumărate, sub a dreptăței mască !
 O ie de-ajuns ca unul din plebe să se nască

Și'n neagra serăcie,

Ca'ndată se ajungă a voastră jucărie !
 Vieța lui întregă iel pentru voi muncește
 Și cu sudori de sînge averea vă sporește,
 Avere ce în baluri și'n desfrînări se pierde
 Foamea, grozava foame, nici c'o puteți a crede :
 Scuipați trecînd pe lîngă mulțimea prăpădită
 Ce fruntea'n calea voastră și'o pleacă umilită:
 De voi se face legea, de voi se și aplică :
 A, de ieram cu stare, n'aveam a-zi nici o frică,
 Cu banii se fac toate ; dar n'am nici o putere
 Ca să-mi răscumpăr vieța ce legea voastră-mi cere....
 Și moartea'i lînga mine ! moartea, imensul haos
 De vecinic întunec, tăcere și repaos,
 Pe cînd, aici, sub soare, la viea lui lumină,
 Se mișc'o lume 'ntregă de aspirații plină,
 Pe cînd apele murmur' și păsările cîntă,

Pe cînd un blajin tată, copiii săi alintă....
 Sfărmași-vă, o ziduri, ale 'nchisorei mele !
 Lăsați-mă iear liber, nu's făcător de rele !
 Cădeți o-dată lanțuri ! greșese judecătorii,
 Aveam atunci tot dreptul... Vai lor ne'ndurătorii !
 Dar sunt nebun să-mi apar o vieță blestemată
 Ce alții și-o ieau singuri ! Tot am să mor o-dată !
 Nemica nu'i statornic... Ori cum viața trece
 Ca visul di'ntr'o noapte.... Dar oare pot fi rece ?
 Părinți amici și rude cînd moartea crudă'i zmulge,
 Pe-obrazul meu atunci, o lacrimă nu curge ?
 Sau cînd copilul vesel stringînd „tată“ zîmbește
 Nu simt un nespun farmec ce rob mă stăpînește ?
 Cînd văd seracu'n zdrențe mișcînd cu greutate
 Pe gerul cel mai tare picioarele 'nghetate,
 Nu am compătımire, mă simt lipsit de milă ?
 Fac tot de bună voie, nu fac nemic în silă ?

.....
 Cum mi s'a dus vieța ! abiea cîte-vă urme
 De amîntiri lăsat'a, ce'ndat'au să se curme....
 A, vremea'i ca și-o apă ce nu mai are maluri,
 Mîndu-și înnainte mereu a sale valuri
 Și'nnotători ne'neacă în ast imens pustiu,
 După tăria noastră curînd sau mai tîrziu.
 Mai ieri un copil par'că fugea prin văi, ponoare,
 În zilele frumoase și dulci de primăvară,
 Prinzînd cu pălăria mi fluturi colorați,
 Sau petrecînd prin vîrfurile copacilor înnalți
 Și tot acela-și vara ades suit pe-o stîncă,
 Se azvîrlea în apă trecînd'o cît de-adîncă ;
 Iear în puterea iernei cînd nu iera furtună
 Alunecă pe ghieța ce scînteeă la lună....
 Nemicuri ! a-zî copilul acel de-odinioară,
 Lăsînd copii în urmă, stă gata ca să moară !

Să mor! gîndul acesta spăimîntătoriu m'apasă...
 Să simt cum ferul rece pe gîtul mîeu se lasă...
 Ce întîmplare oarbă mi-a scos acea femeie?
 Fatală pentru mine a fost ca și-o Circee:
 Iera frumoasă, albă, cu ochi străpungători,
 Cînd mă privea în față simțeam că-mi trec fiori...
 Pentr'un suris, o vorbă de-a iei ieram în stare
 Să ocolese pămîntul, să mă arune în mare...
 Dar iea iubea pe-un altul... A, cînd mi-aduc a minte
 Imi pare că am încă acel tablou 'nnainte:
 Ie noapte. Luna plină pe lac vâpăi aruncă,...
 Cuprins de gînduri negre mă primblu trist prin luncă,
 De-o-dat'aud prin crînguri, niște șoptiri, suspine...
 Alerg întru acolo și ca ieșit din mine
 Dau crengile'ntr'o parte: iei sînt strînși brațe'n brațe...
 Tot sîngele în față
 Mi se azvîrle'n valuri—luminele'mi orbesc,
 Imi ieau cuțitu'n mîină și ca turbat lovesc
 . . . . .
 Ce-aud? sună trei ceasuri... momentul mîeu din urmă...
 Ce dăngănit sinistru! Puterea mi se curmă...
 Vieață moarte, haos... vād ploale de scînteii,
 Pe dale pași resună... iei vin... Copiii mîei!"
 . . . . .
 O cheie s'învîrtește în broasca'i ruginită
 Și greu se crapă ușa în fiare căptușită,
 Calăii se arată iear preotul tresare:
 „*Et dominus vobiscum*... vedeți ce nepăsare
 Iei fiule!... Zădarnic... dreptatea nu-l mai certe:
 Ie mort... Să facem cruce și Dumnezeu să-l ierte!"

YASILE TRIANDAF.